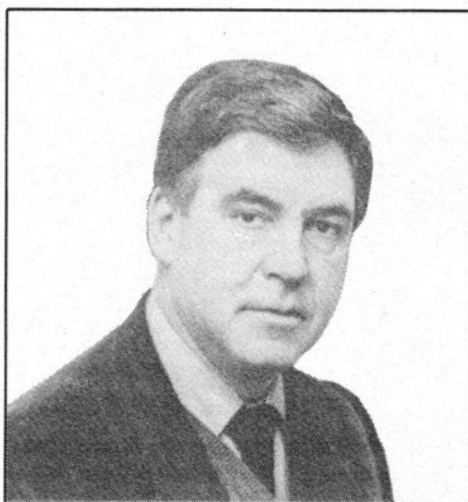
FULLS

DEL

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

HOMENATGE
AL PROFESSOR
Dr. ANTONI COMAS I PUJOL

MATARÓ, JULIOL 1.981 Número 11

F U L L S   D E L   M U S E U   A R X I U
D E   S A N T A   M A R I A

Mataró, juliol del 1981 Número 11

S U M A R I

HOMENATGE AL PROFESSOR DR. ANTONI COMAS I PUJOL

Dos números de "Curial" impressos a Mataró
Manuel Salicrú i Puig

L'Antoni Comas
Lluís Terricabres i Molera

Estudis

El Baró de Maldà en les Festes de les Santes de l'any 1792.
Joaquim Llovet

El Ball d'En Serrallonga a Mataró
Pere M. Ibern i Regàs

Edita Museu Arxiu de Santa Maria   Imprimeix Copisteria Castellà

Dipòsit Legal B-15.257 - 1978   Pujol 39 - Mataró

HOMENATGE AL PROFESSOR DR. ANTONI COMAS I PUJOL

L'Antoni Comas i Pujol, dissortadament, forma ja part del passat i no pas del present, forma ja part de la Història. Perquè en va ésser protagonista. Perquè va formar part del conjunt d'homes i dones que des dels temps més foscos de la Dictadura van lluitar tenaçment, progressivament, per a redreçar-la.

La seva mort sobtada, en edat relativament jove i de plenitud intel.lectual, representa una gran pèrdua per al País. I també per a la seva ciutat, Mataró.

No hi ha cap dubte que Antoni Comas és un dels mataronins més importants del segle XX i que s'incorpora de plè dret a la llista dels "Mataronins il.lustres".

És per això que l'Equip del Museu Arxiu l'ha volgut homenatjar, dedicant-li el present número dels FULLS, tot demanant la col.laboració de la seva família i dels seus amics de Mataró, de les persones que l'havien estimat i conegut. Agraïm des d'aquí les col.laboracions que han glossat la seva figura, així com també les dues aportacions d'història literària del segle XVIII a ell dedicades.

JOAQUIM LLOVET, MEMBRE HONORARI DEL DEPARTAMENT D'HISTÒRIA MODERNA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

El passat dia 27 d'abril, l'historiador mataroní Joaquim Llovet, juntament amb el demògraf Josep Iglésies i Fort, fou guardonat amb el títol de Membre Honorari del Departament d'Història Moderna de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. Presidiren l'acte el Dr. Claramunt, degà de la Facultat, el Dr. Pere Molas, cap del Departament, l'ex-degà Dr. Palomeque i el Dr. Joaquim Mercader, membre del Consell Superior d'Investigacions Científiques, el qual glossà la personalitat i obra d'ambdós homenatgeats.

Joaquim Llovet, després de l'al.locució del Dr. Mercader, pronuncià una conferència sobre la Província Marítima de Mataró, tema que ha estat l'objecte de les seves darreres investigacions. J. Llovet ademés de fer una minuciosa descripció de la nostra Província Marítima i de la seva organització i funcionament, analitzà també les de tot el Principat de Catalunya, il-lustrant les seves explicacions amb un plànol de les mateixes que fou repartit entre el nombrós públic assistent.

Clogué l'acte el Dr. Pere Molas, cap del Departament d'Història Moderna, subratllant que, amb aquests nomenaments, hom pretenia reconèixer públicament la tasca silenciosa però perseverant de dos estudiosos que, amb les seves aportacions, han contribuït a eixamplar els camins de la història.

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria aprofita l'ocasió per a felicitar efussivament a Joaquim Llovet en el seu nomenament.

TERCER CENTENARI DE LA "CARTA del M. R. P. Fray Juan Gaspar Roig y Jalpí .... al M. R. Doctor Antonio Partella, Rector de la Villa de Mataró".

Va publicar-se l'any 1681. Se'n conserva un sol exemplar, procedent de l'Arxiu del Rector, que actualment és exposat a la Secció Santes del Museu Arxiu.

En ella Roig i Jalpí manifestava que les Santes Juliana i Semproniana "fueron naturales de la Villa de Mataró, llamada en los tiempos antiguos Beturo, Ciudad Municipal Romana".

L'Equip del Museu Arxiu va publicar-la al nº. 2 dels "FULLS" corresponent al mes de juliol del 1978, conjuntament amb una nota introductòria de Joaquim Llovet.

De fet els arguments adduïts per Roig i Jalpí sobre l'origen mataroní de les Santes Juliana i Semproniana no resisteixen actualment la crítica històrica. Però és evident que la publicació de la "CARTA" és l'inici de la tradició i del culte de Mataró a les Santes.

NOTA de Marta Manté, sobre l'article "La proclamació de la República Catalana a Mataró. 1931-1981" de Carles Marfà i Riera.

Mataró, 25 d'abril 1981

Equip-Redacció de "Fulls del Museu
Arxiu de Sta.Maria"

Amics:

En el nº 10 dels "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria" vareu publicar un article signat per Carles Marfà, amb el títol: "La proclamació de la República Catalana a Mataró. 1931-1981", on s'afirma que la República fou proclamada a Mataró el 13 d'abril. Donat que l'esmentat article es basa en alguns aspectes -i en aquest en concret- en el meu llibre, crec que em correspon desfer un malentès.

Efectivament, en el meu llibre donava com a data de la proclamació de la República a Mataró el 13 d'abril, cosa que és errònia. L'orígen de l'errada prové d'una interpretació equivocada del "Diari de Mataró", que aquell dia alterà la seva hora habitual d'impressió, retardant-la, per a poder donar la notícia. Això em féu creure que la proclamació de la República a Mataró havia estat anterior al que fou en realitat.

Valguin aquestes ratlles per corretgir una errada meva en orígen, i que l'autor de l'article reprodueix, i per a deixar clara una data important dins la història local.

Atentament

Signat

Marta Manté

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS

Agraïm i fem constar els darrers donatius rebuts:

Família Baldà Collet	Conjunt de llibres de la Biblioteca de Mn.Josep Jubany
Sr.Francesc de P. Enrich i Regàs	Diverses fotografies
Sr.Joan Esquerra i Tunyí	Col.lecció d'opuscles i novenes
Mn.Narcís Pagès i Ramiro	Conjunt de llibres per a la Biblioteca
Sra.Concepció Torrents	Col.lecció de cromos

EL MEU GERMÀ ANTONI

El "Museu Arxiu de Santa Maria", ha decidit retre també el seu homenatge al Dr. Antoni Comas i Pujol, fill de Mataró i ex-feligrès de la Parròquia, mort a Barcelona el 24 de març passat, dedicant-li l'edició dels seus FULLS trimestrals corresponents al present mes de juliol.

I, per a encapçalar el text del seu contingut, ha demanat a familiars del difunt que volguessin aportar-hi la seva col.laboració literària, la qual s'ha cregut no es podia negar, en justa correspondència al seu lloable propòsit, i que encomanada al sotasignant es procurarà fer amb més bona voluntat que competència.

D'entrada s'ha pensat que els primers mots han d'ésser de sincer i emocionat agraïment per la copiosa mostra de condol rebuda; també a l'Ajuntament de Mataró per haver acordat donar el seu nom a un carrer; i molt concretament a la Universitat de Barcelona i a tota l'intel.lectualitat catalana que a més de manifestar el seu sentiment per l'òbit, de forma unànime i exhaustiva ha glossat de paraula i per escrit la seva personalitat humana i científica, aixecant un autèntic monument literari a la seva memòria.

Atenent ja comès acceptat, cal sentar la premisa de que, la vida de família dels que tenim les nostres arrels ben aprofundides en el solc de l'humil estament social d'uns simples masovers o treballadors de fàbrica, com ha deixat consignat l'Antoni (1) no es registra pas per a la posteritat. Quasi que ni tan sols, aquells moments que més tard es demostra han resultat trascendents. Tot el que més, apart la petja deixada en l'ànim particular del membre afectat, se'n guarda un record col.lectiu que es va esfumant amb la desaparició de les generacions.

Dic això, perquè en ocasió de la mort de l'Antoni s'ha dit i ho han repetit alguns de la seva generació, que el seu germà gran va exercir sobre d'ell una certa influència i fins i tot haver-lo orientat en el moment d'emprendre els estudis universitaris. I el seu germà gran no se'n recorda, com tampoc recordo haver estat, com també ell ha deixat escrit, l'únic que el vaig comprendre (2) deixant-li "Crim i Càstig" de Dostoievski, quina lectura tant l'havia obsessionat.

Aquesta no recordança del que ell ha deixat escrit i també del que diuen altres, m'ha portat -a fi de despertar la memòria- a rellegir el pròleg al llibre del Sr. Salas i a revisar les fotografies de les excursions anyals i de les castanyades, de la colla de col.laboradors d'aquell "diari de Mataró" bisetmanal (3) del qual, l'Antoni fa constar que en va esser col.laborador, on he constatat que apareix en la castanyada del 1949 i en les de les excursions del 1950 al 1953 (4) i també a repassar els volums d'aquest periòdic titulat "MATARÓ" -1948/1953- sense emblema ni dependència política, que tants maldecap em va donar el llençar-lo al carrer després de prop d'un any i mig de no haver-hi cap mena de premsa informativa a Mataró, on també he trobat la seva col.laboració ja en els seus inicis, concretament en el número dedicat al centenari del "carril de Mataró", motiu bàsic pel qual va ésser fundat el periòdic.

Aquestes realitats viscudes per l'Antoni i que jo no recordava i també la seva no ignorància de les meves trifulgues -al'any 40- per aconseguir editar, fos com fos però en català, el llibre "Guia

per a catequistes" del Dr. Samsó, penso ara, que potser si que més que unes orientacions concretes varen constituir una ambientació, un entorn, que indirectament l'influenciaren i l'ajudaren a encaminar-se vers la ruta intel.lectual que emprengué. Em confirma en certa manera aquesta possibilitat, el fet de que més d'una vegada m'havia parlat amb entusiasme d'aquelles excursions del "Diari" i de la il.lusió que li feia posseir aquestes fotografies d'en Massachs que ara he revisat.

El que si recordo és que pels voltants del 47 ó 48, em comunicà la seva decissió -confiança n'hi havia- d'estudiar Filosofia i Lletres i que jo més pragmàtic, no sols pels vint anys que ens portàvem, sinó també per raó d'estar casat i amb fills, vaig fer-li una consideració que, per comprendre-la avui, cal situar-se en l'ambient d'una trentena d'anys enrera, quan certs estudis universitaris eren de minories per no ésser econòmicament degudament considerats. El que vaig posar a la seva consideració va ésser la suggerència de que atesa la seva facilitat per l'estudi cursés simultàniament les carreres de Filosofia i Lletres i de Dret. Comentàrem els seus pros i els seus contres i va dir-me que ho meditaria. Uns dies més tard em digué: O faig una carrera ben feta o dues de mal fetes; estudiaré Filosofia i Lletres. Era la seva vocació i certament que la va fer ben feta.

Al marge del que he comentat cal remarcar per acabar i encara breument perquè és cosa més d'altri que de la família, l'acusada personalitat de l'Antoni, que si bé els Escolapis cuidaren d'estimular, tingué la forja de l'ambient d'una família -com diu ell (2)- modesta i profundament religiosa, on era norma l'amor al proïsme i el puritarisme moral. D'aquí la seva humilitat i comprensió amb tothom i la seva disposició d'ajuda i entrega sense fer ostentacions de la seva preparació científica.

En arribar al terme de la meva missió, constato que en voler refrescar la meva memòria he estat influenciat per l'Antoni al fer un escrit memorialista a l'estil dels dos que ell portava fets, si bé de menys categoria literària, en el qual, a més m'hi he hagut de posar jo -cosa que d'altres també es vegeren obligats a fer-ho en les disertacions dels actes acadèmics celebrats- tota vegada que l'única forma de poder parlar d'ell ha estat revivint conjuntes vivències, que en mi tampoc podien ser exclusivament d'intimitat familiar per quan, per la diferència d'edat, a l'hora dels seus estudis ja no viviem junts en la llar paterna.

JOAN

NOTES

1) Pròleg al llibre "Història d'una família. (segona part)" d'Antoni Martí Coll. Volum 30 de la col.lecció de la Caixa d'Estalvis Laietana.

2) Pròleg al llibre "Presència mataronina al Rio de la Plata a les darreries del segle XVIII i primera meitat del XIX" de Ramon Salas i Oliveras. Volum 27 de la Col.lecció de la C. d'E. Laietana.

3) El record del "Diari de Mataró" d'abans de la guerra del 36, fa que el periòdic que s'editi a Mataró, se'n digui Diari.

4) En aquestes fotografies hi apareixen també entre altres els intel.lectuals: Salas, Albert, Guardiola, Castellví, Ribas (August i Marià) Ferrer i Clariana, Llobet, Pera, Comeron, Martínez, Bartra, Varela, Cuyàs, Casas (Lluís) Vila, Llavina, Quadrada (Joaquím i Enric) etc.

DE L'ERMITA D'EL CORREDOR A UNA AUDIÈNCIA REIAL

Jo no recordo exactament de quan el vaig conèixer.

Tinc una fotografia on ell duia una barba blanca de paper i participava en una de les representacions que amb els meus fills organitzàvem el Dilluns de Pasqua al Santuari de Dosrius per recaptar diners per les obres. Entre tanta paperassa que guardo, no l'he sabut trobar ara.

Fa pocs dies vaig trobar els volums de Blanquerna (de la Col lecció Clàssics Catalans) amb cobertes de paper blanc, que ell hi va posar, perquè, quan li deixava algun llibre, me'l tornava amb aquest mirament.

Tinc alguns poemes dels que feia d'adolescent i em mostrava indicant-me que no ho digués a ningú.

De vegades, em sembla que va presentar-me'l en Joaquim Llovet, a l'acabament de la Guerra Gran, un dia que vingueren a l'amatllereda que jo tenia (i anava a esporgar) en el Turó de Cerdanyola.

En Llovet s'interessava per la Història i ell per la Literatura. Tots dos eren molt cautes, tímids, rezelosos, discrets.

És clar que en aquells dies ho era tothom, començant pel propi Franco, perquè semblava imminent un canvi de règim i almenys una liberalització, de la que estaven molt ben informats els medis de l'Acció Catòlica (que presidia Artajo, el qui no trigà a ser nomenat ministre d'Afers Exteriors).

Preciso això, perquè voldria que (si es fa una biografia que crec necessària i d'urgència) o una Miscel.lània Comas no es carreguin les tintes o, es deixin en quatre banalitats, les circumstàncies del procés de la formació de la personalitat de més relleu que ha donat el Mataró de la post-guerra.

L'Antoni Comas sabia més de mí que no jo d'ell, perquè preguntava molt i explicava poc. Es limitava a declarar la seva decisió de preparar-se per fer la carrera de Filosofia i Lletres i la seva creença que l'autonomia de Catalunya seria recolzada ipso facto amb el canvi que anava a operar-se.

Ho recalco perquè els seus companys de Curial, que actualment són els mentors de la política cultural catalana, n'han donat en necrològiques i declaracions de premsa una referència a militàncies polítiques i patriòtiques que no eren tals.

Entre el 1945-48 (entre la promoció d'Ariel i de Curial, per entendre'ns) hi ha una diferència d'actitut enorme que ha pesat decissivament (i pesa, sobretot, actualment) en l'enfocament de la problemàtica cultural damunt la qual es disposaven a operar des de la mateixa Universitat.

No ho podem qualificar com a qüestió generacional perquè la diferència d'edat en molts d'ells era insignificant. D'una altra promoció, sí, que en podem parlar.

La promoció Comas-Manent-Molas-Porter, restà molt impressionada, molt marcada, per les represàlies de que fou objecte la promoció d'Ariel (en l'ordre cultural) i el Front Nacional de Catalunya (amb la detenció de la majoria dels seus dirigents).

Ho recalco perquè amb tots vaig tenir ocasió de parlar-hi alguna vegada que l'Antoni precisament va dur-me'ls a casa, a Dosrius.

Ell els havia connectat o descobert a les aules de l'Universitat, amb precaució i perspicàcia, i junts allí havien formulat una lìnia d'actuació decididament revisionista, respecte a l'actitut de la gent d'Ariel.

No m'allargaré sobre aquest extrem que ha gravitat sempre més en l'activitat política catalana, més o menys operativa, més o menys resistent, més o menys tolerada, durant els anys successius.

El que vull remarcar, ja que, de l'Antoni Comas hem de parlar, és que, d'entre tots, ell fou el qui es mostrava més eclèctic, menys dogmàtic, més integrador i ho remarco perquè fou aquesta postura la que li obrí el camí vers la Càtedra de Català, quan es reinstal.là a la Universitat de Barcelona.

Ara bé, si en l'ordre literari es mostrava obert i interessat per tot i tothom, des dels clàssics al folcklore, des de la mística de Santa Teresa, a Sartre i als poetes i aficionats de la comarca, que jo coneixia d'abans del 36 ja -exceptuant l'Espriu que sempre ha fet d'ermità a Barcelona mateix, amb gran admiració de la meva part-, en l'ordre polític i patriòtic mostrava unes idees molt contundents, fermes i diàfanes, que eren les que havia formulat el Front Nacional de Catalunya, que, en aquells anys, a través de Fèlix Millet i de Pere Puig i Quintana, intentaven conciliar amb les d'Unió Democràtica, en converses interminables que, en l'àmbit mataroní, l'Antoni mirava de captar a través de l'enyorat Ferrer Clariana i de mí.

La nostra amistat, doncs, es forjà en aquest doble vessant en el que coincidiem plenament.

Jo me n'admirava d'aquesta postura d'ell, que em costà de creure que fos tant ferma, com em manifestava; però, tot el que després anà succeïnt, ho palesà.

En aquells anys de petits incidents (i de no tant petits) que li deixaven endevinar que jo estava involucrat a actuacions que naturalment ell ignorava, discret i prudent, no es mostrà mai tafaner; però em venia sovint a donar prova de simpatia i de suport moral.

Quan es creà la Comisaria de Policía a Mataró, com que era Alcalde el senyor Emili Albo, vaig suposar (i així fou) que podria estar més tranquil, tot i que al Forn del Vidre i a l'U.E.C. vaig haver d'abandonar la tribuna, perquè mai vaig avenir-me a parlar en públic en altra llengua que la catalana.

L'Antoni estic segur que no hauria fet altrament, si llavors ja hagués estat el conferenciant que ha estat després, perquè no ho ocultava.

-Jo faria igual ! - deia.

Ell fou qui vingué al tren a avisar-me una vegada que tenia a casa la policía de Barcelona que m'esperava, després d'haver detingut més d'una trentena de companys de l'U.E.C.

Quin noi més lleial, més honest i més ferm fou l'Antoni !

Per no allargar-me, us diré que tinc també una foto on apareix entre els espectadors del Pessebre Vivent que amb els meus fills feia jo quan vivia al carrer de Santa Teresa.

Quan l'any 1955 vaig anarme'n a les Valls d'Andorra, vaig deixar de veure'l sovint i, sobretot, de poder-hi tenir una llarga conversa.

Aquestes no les vàrem reprendre fins l'any 1963, quan vaig intentar de frenar la destroça que anava (i s'ha anat perpetrant) a El Maresme.

Ell em va portar un nombrós grup d'universitaris a una representació de MEDEA a la Caleta dels Pins de Llavaneres, un dia de pluja, que ens obligà fer la representació en les condicions més absurdes, que mai n'hagi fet cap (a altes hores d'aquella nit intempestiva).

Després, obtingué la càtedra i m'explicà sovint, a través de quantes dificultats i penalitats, l'havia d'anar endegant.

M'ho explicà una mica dolorit envers els qui creien que era allò un bon momio i els qui creien que feia massa concessions.

Els darrers anys d'aquella dècada vaig tornar a passar enormes dificultats (i no sols crematístiques).

Els meus fracassos en tots els ordres es succeïen -encara que els diaris i els amics solien parlar només dels meus èxits, perquè els fracassos cal dissimular-los-.

La literatura la tenia absolutamente abandonada i ignorada, m'hi mantenien vinculat una mica, ell, per una banda, esporàdicament, i, per l'altra, el comte d'Alba de Liste, Lluís August Vinyamata, a qui li devem manifestacions de relleu internacional (sobretot, l'encaminament d'una restauració dels Jocs Florals, que des dels darrers anys de la vida de Josep Mª de Segarra, s'havia intentat i havia quedat encallada).

Són qüestions que ara alguns voldrien deixar com a vidrioses; però, que ens eren encarregades pel Patronat dels Jocs Florals de l'exili, que ja no podien aguantar més i haurien plegat si no els ajuda l'Òmnium Cultural i d'altres, com el comte Alba de Liste mateix.

En ocasió d'aquestes contactes arribà un dia que el senyor August Vinyamata ens digué que el príncep Joan Carles (el nostre rei actual) ens rebria quan vindria a Barcelona.

Jo sabia d'una vegada anterior que havia rebut ja gent de lletres i de política catalana. Ho sabia per Albert Manent que hi havia anat.

Amb el comte, hi anàrem Joan Oller i Rabassa degà dels escriptors catalans, no recordo bé els altres; però, sí els més joves que eren Montanyà, l'actual batlle de Vic, i Antoni Comas.

No parlàrem altra llengua que la catalana, que el rei entén molt bé i parla.

I políticament expressàrem el nostre nacionalisme confederal i la nostra creença que no arribaria a estabilitzar-se mai cap política hispànica que no resolgués el problema plurinacional.

-Si V.E. arriba a cènyer quatre o cinc corones en comptes d'una, la més segura que tindrà serà la Corona d'Aragó, no ho dubti pas !- digué algú.

El Príncep somrigué i ens digué que pensava fer el seu primer discurs oficial a Barcelona, en català.

Antoni Comas, en aquella, i, en una audiència particular, (aquesta quan D. Joan Carles era ja rei) no ocultà mai les seves idees patriòtiques que foren les mateixes que li vaig conèixer d'adolescent.

Tinc molt d'interès que això sigui clar; perquè entenc que és molt encertada la frase d'En Jordi Carbonell, d'aquell 11 de setembre negociat amb el governador Martín Villa (actual ministre de Comunitats Autònomes) :"Que la prudència, no ens faci traïdors !"

Exactament. Podem ser cautes, com era l'Antoni Comas, però, no podem deixar d'ésser intransigents en la ideologia.

Un dia el senyor Martín Villa repassarà la història del Regne de Lleó i s'adonarà que aquest any de 1181, Lleó hauria de recordar que Alfons VIII de Castella va declarar-los la guerra, que liquidà aquell Regne que havia estat l'eix de la Reconquesta o sigui el principal de les terres hispàniques durant els segles IX, X i XI.

En comptes de fer l'entitat autònoma Castella-Lleó, haurien de commemorar aquest vuitè centenari a Lleó.

És un tema que m'agradaria afrontar a la televisió perquè és d'actualitat plena i és una qüestió d'honradesa política evocar-lo.

Amics de Mataró, en defensa de la independència de Lleó, a arrel d'aquella guerra hi perdé la vida el més gran dels nostres polítics medievals (assassinat pels castellans a Requena, en una emboscada, l'agost de 1184). Ens referim al comte Ermengol VII d'Urgell. També va morir-hi pel mateix propòsit, un segle després, el 1195 el senyor de Mataró, l'Infant en Pere, el qui ens obtingué del seu germà el rei en Jaume el Just, el privilegi de Fira i Mercat.

Amb l'Antoni Comas n'havíem parlat; perquè fa anys que en tinc entre mans una biografia i n'havia ja fet una conferència a l'Ajuntament de Valladolid, que és del Regne de Lleó i no de Castella, malgrat la tergiversació que d'això n'han fet els falangistes, i els qui s'obstinen en fer anar el carro de les terres hispàniques fora de trilla.

Vejam, si comencem a corregir els textos equivocats (millor dit, falsejats) per tal que tothom sàpiga per on té el bon camí d'una entesa entre tots els homes i pobles hispànics que no ens disgustaria, com hem anat dient a tants amics nostres que hem tingut a tots els camps; però, sobretot que cadascú comenci a saber quin és i com és el seu poble.

Esteve Albert i Corp

L'ANTONI COMAS.

Quan ens deixa una persona que ha aconseguit un lloc preponderant en el País o a l'entorn en que viu, hom ressalta els lligams i les coincidències que ha tingut amb ella en el pla intel·lectual o social, i quasi tothom oblida que per arribar al punt en què la gent s'hi identifica, hi ha hagut una colla d'anys callats, de preparació i de formació de l'home, que són el suport de l'intel·lectual que més endavant tothom valorarà i apreciarà.

Això és vàlid, sobretot, al recordar la personalitat de l'Antoni Comas, d'un valor tan positiu dins el context de la nostra Catalunya recobrada. Però jo, si bé no puc prescindir de la meva condició de President de la Caixa d'Estalvis Laietana i el seu premi de Monografia Històrica, del que l'Antoni Comas en fou President del Jurat Qualificador aquests últims anys, per raons molt especials d'edat i de compartiment personal de fets d'infància i de joventut, no puc sostreure'm d'uns sentiments i unes vivències, que en posar-me a escriure aquestes ratlles m'han vingut d'una manera insistent a la ploma.

L'Antoni Comas ha assolit com a personatge públic, unes altes fites en el món intel·lectual, gràcies al seu propi esforç i mereixements, però que han vingut conformats per uns condicionaments familiars i educacionals que són el caliu humà que fa sentir-se a un hom arrelat a una terra, a un poble, a una ciutat. Caliu que mai donar altres estaments o cercles que posteriorment s'afegeixen a les vivències de cadascú.

És ben segur que no hi hauria pogut haver un Antoni Comas, amb una fe madura com la que d'ell s'ha glossat, si no hi hagués hagut prèviament una formació cristiana en el sí de la seva família i en el seu ambient d'infància i d'amistats d'adolescent i de jove.

No hi hauria pogut haver un Antoni Comas, pioner en la lluita pel recobrament de la identitat de la nostra llengua, sense unes vivències escolars i educatives que trobà en el mataroní Col·legi de Santa Anna.

No hi hauria pogut haver un Antoni Comas, admirat i respectat per una trajectòria d'honradesa i eficàcia, sense una prèvia etapa de formació en l'amistat i l'esplai, ja fos en el Foment, ja fos en el Catecisme de Santa Maria, ja fos a les Congregacions Marianes, ja fos als Lluïsos, ja fos passejant per La Rambla, comentant amb els amics les incidències de la vida ciutadana.

Per això, no em puc estar de fer, perquè l'he viscuda amb ell, el comentari d'una època que va, des que portàvem calces curtes fins al temps que acabats els nostres estudis universitaris, la vida ens va portar per diferents camins. No deixen de ser, almenys per a nosaltres, un petit tros de la nostra història, i de la història d'aquest Mataró que tant hem estimat.

Érem de la mateixa lleva; amb la diferència de dos mesos vam complir els cinquanta anys. Ja des de petits ens vàrem formar al redós del Foment, sota el guiatge de l'inoblidable Mn. Andreu, forjador de tants i tants nois i joves. Vam conviure, alternant la nostra formació cristiana amb un esplai que compartíem amb tota netedat i cor obert.

Aquelles Juntes de les Congregacions Marianes proclamades en acabar la missa de comunió general de la diada de la Puríssima, en les quals havíem estat designats per formar-ne part tantes vegades !!!

Aquelles vetllades de la Immaculada, al Foment, on havíem participat, i on ell havia guanyat diversos premis literaris !!!

Aquell Catecisme de Santa Maria, on, primer d'alumnes i després de catequistes, tantes criatures havien passat per les nostres seccions !!!

Aquells festivals a les tardes d'estiu al pati dels Lluïsos, on entre sardanes amb discos i comedietes, tant bones hores havíem passat i fet passar !!!

Aquells Pastorets, on durant molts anys entreteníem la mainada, i en els quals ens divertíem nosaltres tant com ells !!!

Aquella inoblidable trobada a Montserrat, organitzada per les Escoles Virtèlia i conduïda per Mossèn Pere Llumà i Viladrich, quant a punt d'acabar les nostres carreres, ens disposàvem a afrontar la realitat de la vida professional, amb una serena reflexió d'allà on erem i allà on volíem anar !!!

Després, tots dos vam seguir per diferents camins. Ell pel seu, arribant a un punt del qual els seus amics n'hem estat sempre orgullosos. Jo, per un altre, de vida professional i ciutadana.

I ha estat a través de la Caixa, que m'honoro en presidir, on vàrem tornar-nos a trobar al cap d'uns anys, en la comuna tasca de promoure la investigació històrica a la nostra ciutat i a la nostra comarca.

Per això estic content que en aquest número monogràfic de record a la figura malauradament desapareguda de l'Antoni Comas, tingui ocasió de vessar-hi uns records meus com amic i també com a President de la Caixa d'Estalvis Laietana, precisament perquè fóu a través d'ella que, en els darrers anys, l'amic absent tenia una de les més profundes vinculacions amb la seva ciutat nadiua.

Quedi, doncs, per a tots nosaltres el seu inesborrable record.

RAFAEL BUSCÀ I COLELL

UNES PARAULES MÉS, RECORDANT ANTONI COMAS.

He de començar per dir que jo -a desgrat d'haver estat escolà blau i escolà vermell de Santa Maria i noi del Foment i dels Lluïsos quan era vailet- no m'he considerat mai "de missa". Molt jove encara, vaig començar a escriure en papers locals o barcelonins de la flamarada, la qual cosa em va catalogar ben aviat com a menja-capellans.

Alguna vegada he deixat dit que a mi el Foment dels anys vint, i el clima del Foment, em varen fer més mal que bé. En aquella casa, al costat d'homes magnífics en tots sentits, com és ara en Ramon Salicrú i Noè i en Joaquim Quadrada i Calvó, hi vaig conèixer elements molt poc de fiar, ronyes integrals, nyeu-nyeus d'aquells que caminaven mirant a terra, invocadors repatanis del nom de Déu, els quals sempre que podien te la clavaven sense contemplacions i amb una fruïció de sibarites.

Al Foment hi vaig conèixer, aproximadament dels anys disset al vint-i-set, en Joan Comas i Pujol -que era de la meva edat i fou de la meva lleva-, germà per part de pare de l'Antoni. Dels altres germans més petits d'en Joan en tinc, d'aleshores, un record molt fluix.

En fi, per no allargar-me. Puc assegurar que conec els Comas des que vaig començar a residir a Mataró, la trajectòria familiar i pública dels quals vaig anar seguint com una cosa natural, no gens buscada.

Els Comas vivien a la fàbrica vella dels Marfà, a les Figueretes. I la família dels Comas eren com un apèndix -a nivell més baix, naturalment- dels fabricants Marfà, en aquells temps oracles de la ciutat. Encara sembla que vegi, cada any, el pare Comas, el pare d'en Joan i de l'Antoni, a Santa Maria, guardant cadires de primers rengles als senyors Marfà, abans de l'ofici, el dia de les Santes.

Les circumstàncies han canviat, però. Assenyalem-ho.

De l'Antoni Comas en sé molt poca cosa, comparat amb segons qui. Vint anys més gran que no pas ell, la diferència d'edat i, per dir-ho d'alguna manera, de condició social no ens va facilitar cap aproximació afectiva. Vaig seguir-li, això sí, els passos quan era estudiant, i vaig començar a tractar-lo quan ell ja feia oposicions a personatge.

La primera impressió que em va produir fou la que era un alumne voluntariós amb sincers desigs d'aprendre; vehement desigs de saber. Preguntava molt. I enraonava poc. Semblava un xicot, un jove que descobria una mica més de món cada dia. Procedent d'un clima familiar més aviat tancat i amb idees de pedra picada, la gent i els ambients nous el sorprenien, el subjugaven. De les noies no en parlava mai. Diria que encara les veia com l'esca del pecat. Se li encenien les galtes per menys de cinc cèntims.

Quan guanyà la càtedra de llengua i literatura catalanes després de mil trifulgues pròpies de l'època -una de les quals fou que, a través dels amics Galí i Ferrer Moran, s'aconseguí que el ministre Solís el declarés afecto al Movimiento-, vaig tenir ocasió, a Mataró i a Barcelona, de sostenir amb ell converses llargues, singularment de nit. Una vegada em va explicar que els avions li feien una por cerval.

En Comas era un catòlic convençut, cada dia més cristià i, per consegüent, més liberal; un català de soca-rel, que basava les seves idees no pas en sentimentalismes sinó en el rigor històric, científic, idiomàtic, etcètera; un ciutadà amb principis de civisme fermíssims i inalterables quant a moral pública i privada, i un mataroní apassionat, exactament apassionat.

Per les Santes, cada any el veia, en aquell balcó de la plaça del Rei que, quan jo era escolà, corresponia a Can Bartra, traient el cos darrera el domàs. En Comas, aquell dia, exultava. Antic membre del cor gregorià de la basílica i, per consegüent, sensible a la música, se sabia -com jo- la missa de mossèn Blanch de cor. Li guspirejaven els ulls quan, acabat l'ofici, a la plaça, tocaven les campanes del cloquer immediat, quan volaven els coloms de la "Colombòfila" i quan veia com els nens de casa bona, que ara fan, més o menys, de socialistes i de comunistes, anaven a veure els gegants a les portes del temple.

Crec que en Comas es convertí en enamorat de Catalunya un pèl tardanament, arrel dels seus estudis; uns estudis que li costaren suors i no pas pocs disgustos i envegetes. També crec que la seva catalanitat la fomentà en un mataronisme insubornable.

I, ves per on, precisament ara, quan havia arribat a la maduresa plena, ha passat avall -com deia el seu, i el meu, admirat Josep Pla-, cap a l'estadi dels enyorats o dels oblidats.

Tot i les seves falles -com tenim tots els humans-, les quals no pesen res al costat dels seus mèrits, és ben cert que en Toni ha petjat el món com un exemple de bondat, com un cas poc freqüent d'erudició, com un home d'independència responsable, com un català per raonaments, com un cristià per anàlisi i com un mataroní il.lusionat, amb un cor com una síndria.

Aquell cor que va dir prou quan més podia rendir a la cultura del país, a la llengua del país, a la causa del país.

JOAQUIM CASAS.

ANTONI COMAS

Vaig conèixer l'Antoni Comas al començar el primer Curs normal, després de la Guerra, a l'octubre del 1939. (1)

El vaig tenir a classe, en les assignatures de Literatura, de Llatí i d'Història.

Per cert que es tractava d'un Curs "nombrós", dintre el que era habitual a l'època. (2) Eren dotze alumnes, quan d'ordinari, no eren més de cinc o sis a cada Curs de batxillerat. Amb tots ells he tingut ocasió de relacionar-me després, sobretot en els nou anys de la meva última estada a Mataró, del 1964 al 1973, com a Rector del Col.legi.

El record d'en Comas va íntimament unit al dels seus companys de Curs. Formaren una promoció que deixà empremta per la seva aplicació i companyerisme. Companyonia que es manifesta encara sovint amb alegres trobades.

Seria una vulgaritat dir que l'Antoni Comas era un alumne aplicat. Estava molt ben dotat intel.lectualment i tenia una inquitud constant per aprendre i assimilar perfectament els coneixements. No es conformava fàcilment amb les explicacions, establint ben sovint diàleg que acabava respectuosament amb el seu acostumat somriure, indici, però, de disconformitat, fins amb els llibres de texte.

Una de les assignatures preferides d'en Comas, era la Literatura. Llegia incansablement. Malgrat les normes de l'època, se li concedí poder disposar de la rica biblioteca de la Comunitat. Ja Professor de la Universitat, la visitava amb certa freqüència, demostrant-me que la coneixia a fons, en tots els seus valors.

El diàleg, a la classe, era molt viu quan es tractava del Llatí i del mètode d'ensenyament del mateix. La Història li donava ocasió de fer escapades a la Història de Catalunya, descobrint-nos els seus coneixements sobre el particular.

Fent honor a la veritat, en Comas havia manifestat sovint que el seu millor record del Col.legi de Santa Anna, era el d'haver pogut parlar sempre, i expressar les seves opinions davant dels Professors, molt comprensius. En un dels molts articles escrits arrel de la seva mort, es deia que en Comas havia tingut la sort d'anar al Col.legi escolapi de Santa Anna "que conservava encara -en el possible!- les seves essències catalanes".

Em consta ben certament que en Comas es trobà molt feliç a Santa Anna, doncs el nostre Col.legi té dos aspectes que l'identifiquen amb Mataró. El primer que ha sintonitzat sempre amb les inquietuds culturals i populars de la Ciutat. En segon lloc, pel seu sistema pedagògic, molt escolapi per cert, de respectar la personalitat de l'alumne, en un ambient que vol ser una perllongació de la família.

Manta vegada, l'Antoni Comas em manifestà que tenia molt grat record del Col.legi, dels Professors, gairebé tots religiosos a l'època; fins a l'extrem de doldre's molt de l'enderrocament del vell edifici, a l'aixecar-se el nou. Les classes, les escales, el petit pati, tot ho volgué recòrrer per última vegada: tot li recordava molt vivament el seu pas feliç pel Col.legi.

L'Escola Pia i el Col.legi de Santa Anna, s'honoren de tenir l'Antoni Comas entre els seus nombrosos eximis Antics Alumnes. Com a fidel creient que era -ho sé molt bé-, no deixarà de contemplar la nostra Catalunya que tant va estimar, i anirà retrobant els seus antics Professors amb els que tant sovint va dialogar i fins discutir aferrissadament i noble, els seus parers i conviccions.

Salvador Dalmau i Castel.

NOTES

(1) Per les circunstàncies de la Guerra, el Curs 1938-39, no va poder començar a Catalunya fins el mes de març. Així es va procurar fent grans esforços de tota mena, a fi de què no es perdés el Curs escolar, que va acabar a últims d'agost. El primer Curs normal de què es tracta en el texte, va començar puntualment a primers d'octubre del 1939.

(2) A l'època, no més estudiaven Batxillerat els que devien seguir carrera universitària. Els nostres Col.legis tenien molt acreditades les Classes de Comerç.

RECORD D'ANTONI COMAS

Fou durant la dècada dels quaranta quan vareig copsar la profunda vocació de l'Antoni Comas per la literatura. De primer antuvi les seves preferències s'adreçaven a la única literatura i cultura oficial d'aleshores, la castellana. Ben aviat, però, l'ambient en que es movia, li féu brotar les arrels insondables de la més pura catalanitat, a quina llengua i a quina cultura dedicà en el llarg de la seva truncada vida els més nobles esforços de la seva inclinació.

En aquells temps d'estudiants ens trobàvem embolcallats en la dura, constant,i a voltes incompresa, lluita per a conservar la identitat catalana, i especialment, la llengua i la cultura. Érem pocs, però treballàvem amb generositat i entrega sense límits. Organitzàvem conferències, fèiem reunions, improvitzàvem actes. En totes les manifestacions en pro dels valors espirituals de la nostra terra que es feien a Mataró en els anys quaranta i cinquanta, ens hi trobàvem gairebé sempre amb l'Antoni Comas. Recordo que em va substituïr quan vareig plegar de fer les crítiques d'Art del "Mataró", dit vulgarment "Diari de Mataró". Bona part dels que ens movíem pel món de la cultura, col.laboràvem d'una manera o altra en aquest periòdic que si bé per imperatius oficials, es publicava en llengua castellana, pràcticament tots els que composàvem la redacció érem catalanistes. Hi coincidien dues generacions, la dels d'abans de la guerra i la dels joves. Qui no recorda al Sr. Jaume Llavina, catalanista fins al moll dels ossos, d'una cultura envejable, quina amistat compartíem amb l'Antoni Comas, fruïnt no solament dels seus coneixements, sinó del plaer d'escoltar l'immens repertori de les anècdotes, de tema local que coneixia com ningú. En passar el "Diari" al Movimiento, s'acabà aquella col.laboració compartida, però no les inquietuds, ni l'amistat, ni la prossecució de les nostres activitats.

En un moment determinat, a la Universitat, un grup d'intel.lectuals joves aleshores, entre ells l'Antoni Comas, editaren vàries revistes en ciclostil, que es repartien de forma semi-clandestina. En elles no es feia política -hauria sigut gravíssim- sinó cultura catalana. N'hi havia una, la que tenia major difussió, anomenada "Curial", dos números de la qual s'imprimiren a Mataró, a Can Castellà. El Governador de torn va imposar una multa de quinze mil pessetes a l'impressor per a aquest motiu. Aquesta xifra aleshores era una autèntica fortuna, sobretot, perquè els que moralment n'eren responsables, eren simples estudiants de butxaca molt prima. Vàrem fer una recapta, trucant a totes les cases dels amics i dels no tan amics, que tinguéssin alguna inquietud catalanista, per a que ens ajudéssin. I una mica d'aquí i una mica d'allà vàrem recaptar la quantitat precisa. Antoni Comas va patir molt en aquest afer per moltes raons, sobretot perquè fou sempre un tímid, i anar a pidolar diners a tanta gent constituí per a ell un autèntic turment.

Un dia ens engrescàrem i muntàrem "Assassinat a la Catedral" al pati de les Caputxines. Un espectacle molt digne, que fou recompensat per una assistència massiva de gent. Ens trobàvem en el primitiu "Racó", amb en Terri, en Casas i altres. Més endavant, quan ja s'havia afincat més a Barcelona, per raons de la feina, feia de pont amb molts intel.lectuals catalans que venien a Mataró a donar conferències.

Foren aquelles unes etapes heroiques, tal volta massa oblida-

des, en que tot estava per fer. Érem pocs però pensàvem molt semblant. Ens unia un profund sentiment de catalanitat i un esperit de servei per tot el que representava la defensa de la nostra identitat, de la nostra llengua, de la nostra cultura. Corríem perills i fèiem grans sacrificis. El record de l'Antoni Comas passa per aquells moments, tan llunyans en el temps i tan aprop en els sentiments.

Hi ha una faceta que voldria remarcar. Aleshores la majoria dels joves inquiets per les nostres coses, érem creients i practicants. L'Antoni assistia cada any a la processó de Setmana Santa amb la Congregació dels Dolors. El sentiment religiós el va acompanyar sempre. La fidelitat al dictat de la seva consciència era clar, indiscutible. Compaginava perfectament la seva inqüestionable vocació per la literatura amb la crida de la Fe. Potser per això la seva trajectòria humana, familiar i professional fou tan recta. I això és molt important i meritori en un home com ell, que no tenia un temperament valent -ell m'ho havia confessat- i era d'un caràcter tímid. Recordo el que va sofrir quan l'actual Rei d'Espanya, Príncep aleshores, poc abans de ser proclamat Rei, va voler tenir una entrevista amb ell, per a consultar-li vàries coses del nostre país i de la nostra llengua.

El nostre patriotisme passava també pel mataronisme. Tot el que representava història, cultura i vida de Mataró ens interessava molt. En Llovet, en Ferrer Clariana i tants d'altres, eren els nostres amics -els que viuen encara ho són- en els camins de la història profana i religiosa de la nostra ciutat. És evident que l'estudi del passat ens lliga més amb la pròpia terra. Antoni Comas, estudiant a fons tota l'obra literària antiga vinculada amb la nostra ciutat, va esdevenir a través d'ella encara més mataroní.

En el moment de recollir els fruits de la seva tasca immensa, és quan Déu enamorat de la seva bondat el va voler per a Ell. El seu record i el seu exemple perduraran entre nosaltres fins a l'hora de la retrobada eterna.

S. Martinez Saurí.

L'ANTONI COMAS A MATARÓ. Records de joventut.

La mort ens ha arrabassat, abans d'hora, aquest gran treballador de la llengua i la literatura catalanes, deixant-nos desolats i esmaperduts. Tots els qui l'hem conegut i tractat ens planyem d'haver perdut el bon amic sempre lleial i disposat a afavorir-nos. La ciutat de Mataró ja no té aquell fill il.lustre que es desvivia per honrar-la i enaltir-la dins l'ambient cultural. És per això que us lliuro aquest enfilall de records d'una amistad i d'un temps.

Era pel setembre de l'any 1941 i teníem 10 anys l'Antoni i 12 jo. Començàvem el primer curs de batxillerat a Santa Anna, dels pares escolapis, i no recordo res d'especial que fes suposar la profunda amistat que es produiria entre nosaltres.

En arribar les vacances jo vaig posar-me a estudiar per avançar un curs ja que havia començat amb evident retard. El 1942, doncs ell començava el segon i jo el tercer. Hi havia, però, una bona comunicació entre els alumnes de diferents cursos, perquè teníem llargues estades conjuntes a la peça de dalt, lloc d'estudi i de preparació de classes de tots els cursos de batxillerat i comerç. També era on rebíem els fonaments de l'educació religiosa que per a nosaltres havien volgut els nostres pares. El règim religiós era de missa diària a les vuit del matí, rosari a la tarda, mes de Maria pel maig, corona de les dotze estrelles, visites al Santíssim i a les Quaranta Hores quan se celebraven a la capella del col.legi, confessions regulars i periòdiques, assistència corporativa a les processons de la ciutat, i un llarg etcètera.

A la peça de dalt també fèiem lectures i concursos literaris, al.locucions educatives, comentaris a l'actualitat ciutadana i política i proclamació i crítica de les qualificacions obtingudes alumne per alumne. El responsable de la nostra formació espiritual, científica i esportiva era el pare Prat, director d'estudis i angiòfil decidit, tendència arriscada llavors, que érem en plena guerra mundial. Igualment arriscat el seu catalanisme, que procurava traspassar-nos de forma subterrània. Amb el lema de les tres esses, santedat, saviesa i sanitat, ens endegava, amb encert, un camí apte per a desenvolupar-nos en la societat.

Contràriament al que s'estila ara, que tots els entrevistats públicament presumeixen d'haver estat uns pèssims alumnes i diuen penjaments de les persones i dels sistemes educatius del seu temps, nosaltres érem bons alumnes en la mesura de les nostres possibilitats i conservem un bon record de la vida escolar. I si parlo tant de Santa Anna és perquè l'Antoni no s'estava de manifestar, sempre que venia a tomb, la satisfacció d'haver estat educat en aquest col.legi i no en cap altre de la ciutat.

Aviat vam connectar per unes quantes afinitats capaces d'establir vincles sòlids i de durada. Una d'elles era la pertinença a la congregació mariana de sant Estanislau de Kostka, i més grans, a la de sant Lluís Gonzaga, dirigides per mossèn Andreu, una vida esmerçada en favor de la joventut. Llur estatge era el Foment Mataroní, i també el de l'Academia Mariana, de la qual ell era membre actiu, i jo no. Llavors les entitats religioses eren el reducte on s'havà refugiat la llengua catalana, proscrita del tot de la vida pública. Al Foment ens apuntàvem a totes les activitats més o menys emparentades amb les nostres afeccions: conferències, vetllades literàries,

concerts, sessions teatrals, recitals de poesia ... Eren famoses i molt concorregudes les conferències dels diumenges de quaresma al migdia. Publicistes i escriptors prestigiosos i confessionalment catòlics parlaven al Foment davant d'un públic fervorosament addicte. Com ens hauria agradat escoltar des d'aquella tribuna el poeta López-Picó a qui llegíem i admiràvem molt ! Vam fer pressió prop de la junta del Foment per aconseguir-ho, inútilment. Per una cosa o per una altra l'intent no reeixí.

Nosaltres no volíem ser d'Acció Catòlica. Volíem ser congregants de la Mare de Déu i prou. Això ara sembla una discussió bizantina, ja que, substancialment venia a ser el mateix i així ho va reconèixer explícitament la jerarquia, però els integristes de torn ens volien a les files de les "Juventudes católicas de España, galardón del ibérico solar...", cosa a la qual ens vam resistir sempre.

Per Setmana Santa els nostres sentiments religiosos s'expandien com mai. Assistíem a tots els actes de culte i seguíem la litúrgia, plena de lectures belles i enriquidores. Oíem els Oficis, anàvem a seguir els monuments, ens llevàvem a la matinada del Divendres Sant per anar al Via Crucis fins al cementiri i desfilàvem a les processons com a portants del misteri de la Mare de Déu dels Dolors, resant l'Stabat Mater. Aquella imatge ens tenia el cor robat amb la seva expressió tràgica i sofrent. Aquella, i la que hi havia al Museu Municipal, la Dormició de Maria, bellíssima talla gòtica jacent, després restituïda al culte, a Santa Maria. Anys després -coincidències de la vida- ell es casaria amb una Maria Dolors i jo amb una Assumpció. Acabada la processó del Dijous Sant, alguns dels portants dels Dolors acostumàvem a arribar-nos fins a la platja a contemplar la lluna plena reflectint-se en el mar.

Una de les afinitats que van convergir en la nostra amistat, potser la més intensa, va ser la de les lletres. Tots dos tiràvem per lletraferits, no cal dir amb quina diferència de resultats visibles. Vam assistir al lent ressorgir de la llengua després de la iniqua repressió. Les primeres representacions teatrals en català: El ferrer de tall, Terra baixa, La mare eterna, L'hostal de la Glòria. Els primers llibres catalans als aparadors de les llibreries. Les editorials Aymà i Selecta van ser les que van trencar el foc. L'editorial Selecta publicava aquells llibres en tela, quadradets, de la fulla de roure a la sobrecoberta i va organitzar un concurs que consistia a endevinar en quin llibre i en quina pàgina es trobaven els fragments consignats en un full de paper sense cap referència. Hi havia tants fragments com llibres publicats fins aleshores. Vam decidir de concursar-hi junts. De llibres d'aquella col·lecció en podíem reunir alguns, entre tots dos. El que no podíem fer era comprar tots els que ens faltaven. A fi de localitzar els textos, consultàvem edicions anteriors que buscàvem a les biblioteques públiques o privades on teníem accés, i ja situats els fragments, anàvem a can Tria, a ca l'Abadal o a la Impremta Minerva i com a pressumptes compradors, fullejàvem els llibres de la Selecta i en reteníem les dades que ens convenien. Així i tot vam haver de fer el doble sacrifici de comprar els pocs dels quals no teníem cap pista. Dic doble sacrifici perquè a més dels diners -vint-i-cinc pessetes cada volum- hi havia el fet d'haver-nos de quedar llibres i autors que només ens interessaven relativament, que probablement no hauríem comprat. No recordo quin era el premi que no vam guanyar. Deuria ser un lot de llibres.

Sempre teníem coses a dir-nos, descobriments de literats i de poetes, catalans i castellans, que fèiem cadascú pel seu compte, i que posàvem en comú, en llargues i interminables converses, moltes vegades a altes hores de la nit, al carrer. Converses que no versaven solament sobre literatura i poesia, ans aprofundien els grans temes de l'existència humana. Els punts de vista de l'un i de l'altre coincidien gairebé sempre, dintre els límits d'un cristianisme obert, liberal i no gens intransigent; unes conviccions religioses conciliars "avant la lettre".

També ens unia el mataronisme. Trobàvem bella la ciutat i l'estimàvem. És clar que encara no havia crescut tant i tan malament. Del pati dels Lluïsos en amunt no hi havia sinó vinyes i garroferedes, exceptuant les Germanetes i el Cementiri. El Poble Sec era un paratge residencial amb algunes vil.les per al descans i ningú no sabia què era un bloc de pisos. No ens deixàvem perdre cap manifestació cívica o cultural. Vam participar activament en les festes del centenari del primer tren d'España, el carril de Mataró, l'any 1948. Tenim sengles escrits al número extraordinari que el periòdic Mataró va publicar amb motiu de tan important esdeveniment. Llavors n'era director el seu germà gran, en Joan Comas, que va ser destituït del càrrec per haver publicat una editorial titulada "En que quedamos...", on blasmava l'actitud del govern central que amb emissions de segells i en els mitjans de comunicació donava més importància al tren Madrid-Aranjuez, el segon d'Espanya, que no al nostre, que era el primer.

Sobretot estàvem atents al batec cultural de la ciutat. Ens interessàvem pels poetes locals de vàlua, el malaguanyat Josep Punsola, l'Esteve Albert. Visitàvem les exposicions, recordo ara el 1r. Saló d'Octubre, assistíem a conferències, recitals, sessions de cine "amateur". Vam ser testimonis i espectadors del naixement del Racó, que tant de prestigi va tenir després, durant tants anys, com a cenacle d'art i literatura, i de resistència catalanista. D'aquí arrenca la gran amistat, mai no enterbolida per cap malentès, entre l'Antoni Comas i en Lluís Terri, artista del ferro i de la paraula -ferros vinclats i tankas- un dels principals impulsors i mantenidors de les activitats del Racó.

Ara m'adono que en tots aquests records mal girbats que explico tal com em vénen a la ploma no he parlat del doctor Comas, catedràtic i escriptor insigne, sinó de les vivències indestriables de dos joves amics que es deien Antoni Comas i

Albert Pera

Mataró 1r. de juny de 1981.

EL CENTENARI DE PUIG I CADAFALCH I EN COMAS

A començaments de l'any 1967, a la vigília de la diada dels Reis, i a la Riera exactament, en Manuel Salicrú em va dir: "Aquest any és el centenari d'en Puig i Cadafalch i ho hauríem de commemorar". Jo hi vaig estar d'acord desseguida i ens vam posar a rumiar la manera de realitzar-ho.

Vam creure que la millor manera era l'organització dels actes a partir d'una comissió o nucli petit de persones, aixoplugades en una entitat, i vam coincidir en que l'entitat podria ser l'Associació d'Antics Alumnes i Amics de les Escoles Pies de Santa Anna de Mataró, de les que havia estat alumne Josep Puig i Cadafalch i també nosaltres dos, i que ja havia organitzat uns actes d'homenatge pel Nadal del 1962.

Després de parlar amb la Junta de l'Associació i especialment amb els Srs. Isidre Puig, president i Josep Mª Ferrer, immediatament van acceptar i assumir l'idea, i vàrem concretar entre tots que l'homenatge encara que encapçalat pels Antics Alumnes de Santa Anna, havia de ser de tota la Ciutat de Mataró i que la millor manera de fer-ho era a partir de les Entitats culturals i cíviques de la Ciutat.

Es va convocar una reunió d'Entitats als locals de l'Associació d'Antics Alumnes de Santa Anna, es va plantejar l'idea i va ésser acceptada per tothom. En la reunió es va constituir una petita comissió presidida per Isidre Puig i Rovira i formada per Josep Mª Ferrer i Gibert, Manuel Salicrú i Puig, Martí Fité i Brugat, Jesús Segura i Martínez, Joaquim Casas i Busquets, Josep Mas i el que escriu aquest breu i resumit recordatori.

Els dos principals problemes que teníem eren, en primer lloc el significat de la persona del senyor Puig i Cadafalch, i en segon lloc l'actitud de l'alcaldia, manifestada ja amb motiu de l'enterrament a Mataró de l'ex-president de la Mancomunitat el 25 de desembre del 1956.

Havíem, doncs, de salvar aquest doble escull o aquests dos esculls encavalcats i se m'acudí, em sembla, que el que havíem de fer i de demanar ho demanessim de manera col.lectiva i oficial les entitats culturals i recreatives de la ciutat i en el major nombre possible.

Les peticions a l'Alcalde-President eren les següents:

1era. Que es digni concedir autorització per a col.locar en la façana de la casa natal de Josep Puig i Cadafalch, Carreró (llavors Enrique Granados) nº 39, una placa recordatòria.

2ona. Que es prengui en consideració per part de l'Excm.Ajuntament la conveniència de retolar un carrer de la ciutat amb el nom de l'homenatjat.

3era. Que s'iniciï el tràmit oportú, per part del mateix Ajuntament, per col.locar-lo en la Galeria de Mataronins Il.lustres.

També es deia en el document, que es demanarien els permisos per a una exposició monogràfica i per a un cicle de conferències amb la finalitat de difondre la personalitat de "Don Josep Puig i Cadafalch" en les seves facetes d'arquitecte i d'historiador.

I que per a tot això, diu la petició entrada el dia 4 de desembre de 1967 i encapçalada pel president de l'Associació Sr.Isidre Puig, es compta amb la ferma adhesió de les Entitats que subscriuen la present petició i que detallarem més avall. (També publiquem fotocòpia de les signatures amb els segells de les Entitats i ho fem en honor seu i dels signants).

Vam començar a recollir aquestes signatures a començaments de la tardor i vam trobar un acolliment gairebé unànime per part de les Entitats mataronines.

A continuació i per ordre d'esquerra a dreta i de dalt a baix transcrivim el nom de l'entitat i el nom del signant: Agrupació Científico-Excursionista - Josep Mas; Orfeó Mataroní - Jordi Sivilla; Instituto de Estudios Sociales y Económicos de Mataró - (il.legible); Delegación Local de Mataró del Servicio Nacional de Excavaciones del Ministerio de Educación Nacional - Marià Ribas i Bertran; Obra de Sant Francesc, Mataró - Lluís Ferrer i Clariana; Agrupación Astronómica Aster, Delegació de Mataró - Ramon Banchs; Cercle Catòlic - Jesús Segura i Martínez; U.E.C. de Mataró - Josep Beltran; Casal de l'Aliança - Pere Utset; Associació dels Antics Alumnes dels Germans Maristes del carrer de Sant Josep - Enric Barceló i Tria; Instituto Nacional de Enseñanza Media de Mataró - Elvira Rocha Barral; El "Racó" - Joaquim Casas i Busquets; Clan Josep Puig i Cadafalch dels Minyons Escoltes - Joaquim Montserrat i Bartra; Museu i Arxiu Històric Arxiprestal de Santa Maria - Lluís Ferrer; Pels arquitectes de Mataró - Narcís Majó i Clavell; Unió de Cooperadors de Mataró - Francesc Roy; Escola de Formació Professional Industrial de Mataró - Adolfo Comerón; Museu Municipal de Mataró - Martí Fité i Brugat; Col.legi de les Escoles Pies de Santa Anna de Mataró - Pare Salvador Dalmau; Club d'Amics de la UNESCO del Maresme - Jesús Prujà; Pel Grup de Col laboradors de l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació Provincial de Barcelona - Jesús Illa i Paris; Club Filatèlic - Sr. Ubach; Foment Mataroní - Rafael Buscà; Film Ideal Club - Agustí Valdé i Valls; Col.legi d'Advocats de Mataró - Lluís Julià de Caralt.

Com veiem gairebé la totalitat de les Entitats vives llavors a Mataró van signar les peticions.

Nosaltres volíem que hi participés tothom i fins i tot l'Ajuntament, excepte, és clar, el partit únic d'aleshores i qualsevol persona que hi tingués relació directa.

I vam voler que hi participés l'Antoni Comas que des de l'any anterior era catedràtic de Llengua i Literatura Catalana a la Universitat de Barcelona i que no residia ja a la nostra ciutat.

En Josep Mª Ferrer i en Manuel Salicrú van anar-lo a veure a Barcelona i en Comas va acceptar de fer l'ofrena de la placa de marbre que les entitats de Mataró havien de col.locar en la façana de la casa on va néixer en Puig i Cadafalch. En Ferrer i en Salicrú van deixar en completa llibertat a n'en Comas perquè digués el que volgués.

Mentrestant l'alcalde davant de la petició col.lectiva i després de consultar al governador civil i per ordre d'aquest, Sr.Tomás Garicano Goñi, va dir que tindria en consideració les peticions i que presidiria la descoberta de la placa el dia fixat que era el dia de Sant Esteve al migdia.

Hi foren presents, aquell dia memorable, per l'Ajuntament l'Alcalde-President Don Pedro Crespo Gil i el Ponent de Cultura Sr. Lluís Soler i Fonrodona i altres regidors i per l'Institut d'Estudis Catalans (de manera semi-clandestina) els senyors Pere Bohigas i Miquel Coll i Alentorn. Fèien guàrdia dos municipals de gran gala i hi assistíren també representants de les Entitats i bon nombre de ciutadans admiradors del senyor Puig i Cadafalch i, per descomptat, els familiars d'aquest importantíssim mataroní.

L'Antoni Comas es presentà a l'hora assenyalada venint tot sol del carrer de Santa Maria, segurament de casa dels seus pares a la Baixada de Les Figueretes, i tot just va prendre la paraula va recordar els fets del dia de l'enterrament a Mataró del Sr. Puig i es queixà de l'actitud de l'Ajuntament mataroní d'aleshores i ho feu en termes molt durs. Després glossà la vida del president de la Mancomunitat(els anys 1917-1923) i del president de l'Institut d'Estudis Catalans (en la clandestinitat de la postguerra) i acabà el seu breu i intencionat discurs enmig d'una considerable tensió produïda per l'inici del seu parlament.

Aquesta participació del desaparegut Antoni Comas en la commemoració del Centenari de Puig i Cadafalch, amb la seva valentia i amb el seu sentit polític, és el que ens ha permès de recordar aquells fets que posaren en evidència que Mataró va saber, com ha sabut ara, honorar i recordar als seus fills il.lustres i nacionalistes encara que estiguéssim llavors en plena dictadura franquista.

Oriol Quadrada

D. Isidro Puig Rovira, con D.N.I. nº 38.567.514 expedido en Mataró el 26-10-1.967, como Presidente de la Asociación de Antiguos Alumnos y Amigos de la Escuela Pía de Mataró, con domicilio en Bajada de Santa Ana, s/n

EXPONE:

Que habiéndose cumplido este año el centenario del nacimiento del ilustre mataronés D. "JOSEP PUIG I CADAFALCH", arquitecto, historiador, romanista, e impulsador de innumerables actividades de proyección internacional y deseando conmemorar la Asociación de la que dicho señor fué fundador, tal efemérides

SOLICITA:

1º.- Se digne conceder autorización para colocar en la fachada de la casa donde nació el ilustre conciudadano una placa recordativa de tal circunstancia, para lo que se dispone ya de la correspondiente autorizacion del propietario del inmueble, que está situado en la calle de Enrique Granados, nº 39 de esta ciudad.

2º.- Se tome en consideración por parte del Excmo. Ayuntamiento la conveniencia de rotular una calle de la ciudad con el nombre del homenajeado.

3º.- Se inicie el oportuno trámite por parte de ese Excmo. Ayuntamiento para incluirlo en la Galería de Mataroneses Ilustres de nuestro Ayuntamiento.

Aparte de todo ello, posteriormente se solicitarán los oportunos permisos para celebrar una exposición monográfica y un ciclo de conferencias con el fin de difundir la personalidad de D."Josep Puig i Cadafalch" en sus aspectos de arquitecto, historiador y romanista.

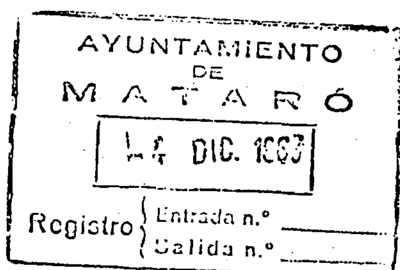
Para todo ello y una vez pulsado el ambiente ciudadano se cuenta con la firme adhesión de las Entidades cuyos Sres. Presidentes suscriben la presente, por lo que

SUPLICA:

Se digne conceder el permiso para la colocación de la placa, previsto en un principio para el día 26 de diciembre, festividad de San Esteban y cuyo boceto se adjunta, tomándose asímismo en consideración los puntos segundo y tercero de la presente.

Es gracia que espera merecer el suscrito de la bondad y recto proceder de V.I. cuya vida guarde Dios muchos años.

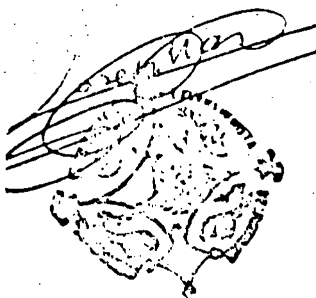
Mataró a veintisiete de noviembre de mil novecientos sesenta y siete.

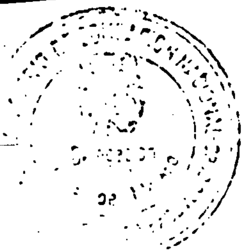
Iltre. Sr. Alcalde-Presidente del Excmo. Ayuntamiento.- MATARO

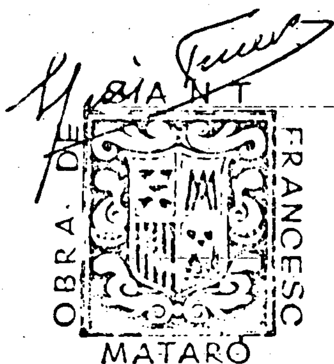
Siguen firmas...

INSTITUTO DE ESTUDIOS SOCIALES
Y ECONOMICOS DE MATARO

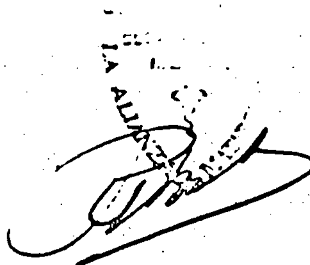
DELEGACION DE MATARO

ENRIQUE GRANADOS, 14

SC

MATARÓ

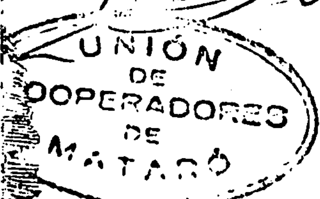

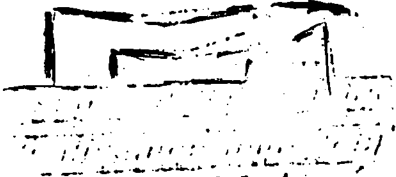
"Racó"

pels arquitectes

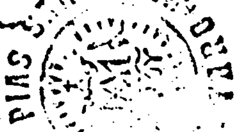
n Josep Puig i Cadafalch
.C. Minyons Escoltes

Museu i Arxiu Històric
Arxiprestal. Sta. Maria

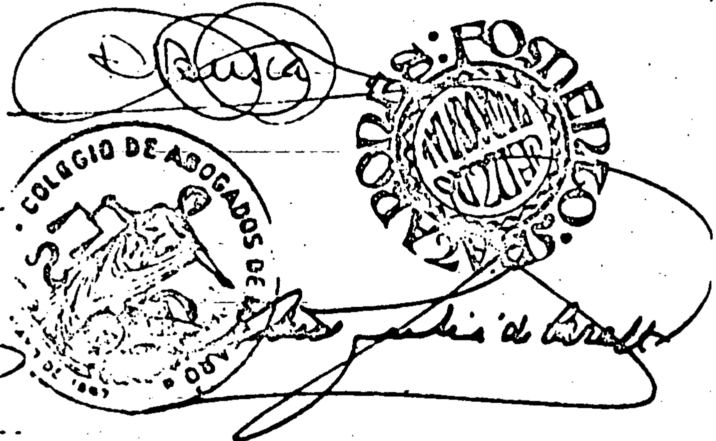
MATARO

Club A. de la UNESCO. MARESME.

Per Grup de Col·laboradors de l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació Provincial de Barcelona

DOS NÚMEROS DE "CURIAL" IMPRESSOS A MATARÓ

Arran del traspàs de l'amic Antoni Comas s'ha parlat molt de "CURIAL", revista literària"clandestina" feta a Barcelona per un grup d'universitaris durant els anys 1949 i 1950, fins que va ésser denunciada i prohibida, i de la que Antoni Comas era un dels protagonistes. Els noms de Joan F. Cabestany, Antoni Comas, Albert Manent Joaquim Molas i Miquel Porter, responsables de l'edició, figuraven a la capçalera de la revista per rigurós ordre alfabètic.

Però només Albert Manent en la revista "Serra d'Or" parla d'on s'imprimia (1). Tot i amb això no fa constar que dos números, els datats Març-Abril 1950 i Maig-Setembre 1950, foren impressos en multicopista a Mataró, a la Copisteria Castellà.

Els dos números impressos tenen format diferent.

El de Març-Abril 1950 consta de deu fulls, tamany mig foli, impressos en multicopista per les dues cares. Entre d'altres hi figura un article comentari d'Endimió de Joan Triadú, signat per Antoni Comas.

El número de Maig-Setembre 1950 comprèn nou folis holandesos, cosits amb grapes, i portada blanca. Els fulls són també impressos per les dues cares. Antoni Comas hi escriu sobre el "sistema" poètic d'Agustí Esclasans. Hi figura també un treball d'Esteve Albert titulat Laietània.

A Can Castellà varen fer la impressió a partir d'un encàrrec fet per l'aleshores estudiant d'arquitectura Jordi Capell, també mataroní, dissortadament mort d'accident l'any 1970, en la plenitud de les seves facultats. D'en Jordi Capell, arquitecte i polític resistent, se n'ha parlat molt poc a Mataró (2), possiblement perquè la seva mort succeeix en plena època franquista.

La petita història dels dos "CURIAL" mataronins acaba amb denúncia i multa a l'impressor Sr. Josep Castellà, després d'haver passat per la "Jefatura" de Barcelona.

La multa, de quinze mil pessetes, quantitat importantíssima l'any 1950, és pagada a partir d'una recapta feta pel grup d'universitaris mataronins Capell, Comas, Bartra, Martínez Saurí..., a les persones "catalanistes" de la Ciutat. Hi col.laboren de segur els Srs. Antoni Marfà, Masriera Sans, Mach i Llavina, entre molts d'altres. De totes formes la recapta no cobreix l'import de la multa que és pagada, en part, pel mateix Sr. Castellà.

Manuel Salicrú i Puig

(1) Records amb Antoni Comas - Albert Manent. Revista "Serra d'or", maig 1981.

(2) Només una petita nota necrològica al "Maresme" de la primera època.

C U R I A L

BARCELONA Març-Abril 1950

JOAN F. CABESTANY, ANTONI COMAS, ALBERT MANENT, JOAQUIM MOLAS, MIQUEL PORTER

L'ESCALA DE L'ORANGERIE

(Versalles)

Talment com aquells reis que finalment avancen
sense objectiu, només per poder saludar,
ara i adés, somrients, a una i altra banda,
sota els plecs del mantell de la llur soledat-:

així veiem muntar entre les balaustrades,
que cerimonioses s'inclinen del començ,
la gran escala, sola, per Déu només menada
no a un lloc precís, sinó a la majestat del cel;

talment com si manés al seu pompós seguici
que no gosi ningú de fer un pas endavant,
ni seguir-la de lluny, que ningú no s'arrisqui
ni a sostenir del ròssec la pesantor reial.

RAINER MARIA RILKE

(Versió de Jaume Bofill i Ferro)

C U R I A L

BARCELONA Maig-Setembre, 1950

JOAN F. CABESTANY, ANTONI COMAS, ALBERT
MANENT, JOAQUIM MOLAS, MIQUEL PORTER

D I S E U S E

Només hi ha nit i l'aspre
trot d'un cavall que ronda
i s'apropa a esborrar-vos
d'aquest record estèril.

Entretant, us imposo
rítmics mots que combino
a l'atzar d'un ofici
sense repòs. Ai, públic
i alhora l'espectacle
monòton, i el teu pare
de nas camús, i mares
tan damnades i cegues!

I patiu a cadires
que són coixes i us claven
tot de llistons i estelles.
O a les mans que us enlairen
a l'últim crit, quan l'euga
arriba i se us emporta,
ara l'un, ara l'altre,
pel fred dels passadissos.

SALVADOR ESPRIU.

L'ANTONI COMAS

Mai no hauria imaginat que n'haguéssim de parlar tant, que l'haguéssim vist per tants costats i sobretot que l'estiméssim tant. No ho hauria imaginat perquè ell es creia un ciutadà normal, feia de catedràtic per vocació, podia haver tingut vocació de maquinista de tren o de controlador aeri.

Ell, per a ell, era una persona com nosaltres, no s'adonava que era diferent, que era un superdotat. La seva senzillesa el feia ser deliciós, aquella timidesa seva que tots hem apuntat, perque tots la vàrem observar, el feia ser diferent. Ell tenia el seu món normal repartit: primer ella la Maria Dolors, la seva esposa a qui estimava amb follia, de qui tenia sort, car ella era el seu costat, la companyia, la de l'empenta, la del somriure que ell compartia i segons com, (també com em feia a mí) li deia aquell -Maria Dolors ? amb aquest interrogant que ell i jo (perdoneu) compreniem i li agraïem.

-Oh si el poguéssim sentir !

Després les nenes, les filletes. La gran, dolça, tendra, com ell s'enrojolaba, com ell també tenia, té, el sentit pregon de la prudència. La segona bonica i llesta, viva, oberta, és més dels Lamarca, amb uns ulls vius, bonics i la petiteta, pura com un àngel de cromet.

Tenia la mare, patia per la mare, -si patia per tot, què no havia de sentir per la mare ? Sofria perque és gran, perque s'entossudeix a romandre sola en aquella casa on ell es va fer home i ella, pobra, hi tenia, sense voler dir-ho, tota la seva vida, cada moble era un record, cada cosa una evocació, i l'estimava tant perquè era la mare.

Volia els germans, la Pepa, tan de casa, tan normal. A en Joan i a en Jaume, els germans grans, els tenia un gran respecte i veneració,llavors l'aventurer, en Francesc, l'enyorava, deia que era massa lluny, l'hauria volgutací, al clos; després els nebots, si el sentíen tots eren bons i els estimava a tots, l'un per una cosa, i l'altre per una altra, i veniem els amics per als quals no tenia un no, i mireu que jo, particularment, el vaig empipar i mai em va negar res, sempre al revés. Hi ha molts amics que ho poden dir. Hi anaves a consultar-li una cosa i et deia "Deixa-ho ja me n'ocuparé", i al cap de quatre dies ho trobaves resolt.

Després la Ciutat, aquest Mataró que hem constatat que l'estima i si algú no, pitjor per ell perquè ell si que va estimar a tots de veritat, de cor, com fan els Senyors (He dit Senyors, no rics). Quin home era, diré com va dir Garcia Lorca "Tardará mucho tiempo en nacer, si es que nace ..."

Un altre amor seu, un altre retall del seu afecte, era la Universitat, però hi patia perquè l'hauria volguda neta i treballadora, conscient i humil.

Esmerçava moltes hores per la Universitat, a voltes tot sol, sense cap compensació.

Jo el vaig conèixer al Foment l'any 1946, arran d'haver organitzat amb el Cercle Manuel de Falla de l'Institut Francès, tres concerts de Primavera. Recordo que el tercer va ésser en homenatge, al mestre Frederic Mompou, aleshores jove. Ell hi estava, molt interessat. En Comas era el petit d'una gran família i era molt més jove que jo, però ja la seva seriositat, la seva gravetat me'l feien al meu davant, manyà i poc creient, respectuós. El vaig valorar perquè em tenia una deferència diferent de la que em tenien els altres amics. Ell em parlava d'una manera molt natural, de poesia, em llegia poemes que comentàvem i m'aconsellava llibres. Per ser més jove el veia assenyat, jo no era pas així, i això em guanyava.

Quan va succeïr la mort d'en Punsola en vàrem parlar molt, fins va fer un article a la històrica revista "Curial", del que n'era fundador i va voler que la nostra gent hi col.laborés, així el comú amic Albert Pera també hi va escriure; en Pepito li va interessar molt, jo vaig procurar que pogués llegir-ho tot, deia que era líric i molt pregon.

També una vegada va venir a la tertúlia de can Mas "La tertúlia del dijous", la primera a fer venir els poetes catalans, els que més tard varen ser els seus amics. Anar a can Mas va ser per ell una descoberta. Ell era inquiet, tenia ganes de saber coses, tot el que veia ho destriava i es quedava amb el que era millor, tan jove com era i en el fons ja era un crític, però molt prudent, no volia ferir mai, si una cosa no era prou bona ho callava.

Vaig obrir el "Racó" i ell hi va trobar el recés, allà és on es va fer més forta la nostra amistat, amb il.lusió em suggeria noms i els cercàvem. Els que podia, era ell el que els preparava per a venir i jo ho concretava i venien. Tot això, fet secretament, no volia cap prebenda, cap afalac, venia com un de tants, escoltava i després quan sortíem parlava. Sempre preguntava, alguna vegada feia trontollar el savi.

Tot això va durar fins que varen tancar el "Racó".

D'aquests trenta anys, que foren els que anarem plegats, hi ha infinitat d'històries, d'anècdotes i de coses agradables que avui enyoro, que sento haver perdut, com vaig sentir la pèrdua dels pares, puix l'Antoni era per a mí de la família.

Les passejades que fèiem les nits dels dissabtes fins a la porta de casa seva, les enredades que en Jordi Marfà, en Joan Rectoret i tots nosaltres fèiem al bò d'en Santi Martinez per tastar aquella "canya" de la Guerra de Cuba, (que només el "Titit" se'n va beure tres copes seguides), ell amb un glopet en tenia prou. Després em feia cantar "Los cuatro generales" i l'himne de l'exèrcit popular. Fins va fer-me fer 150 creus per al nou Col.legi Major de Sant Raimon de Penyafort que ell, en broma, deia que era per si podia fer-me canviar, puix patia per mí.

Després vàrem portar al Museu l'exposició d'Antoni Tàpies, ell va fer la crítica al diari de Mataró i la va alabar tant que quatre pintors de Mataró es varen indignar. Al cap de pocs dies un d'ells es va retractar amb un deliciós dibuix al mateix diari.

No sé qui ho ha dit i té raó, l'Antoni no era tímid, ho aparentava, l'Antoni era valent per dir les coses pel seu nom i les deia

signant, donant la cara, aquella cara de bona persona, de bon noi, de vailet que no sap d'enganyifes.

Un dia va saber on hi havia cromets, sabia que m'agradaven i un dissabte hi vàrem anar. L'artífex es deia Jorge Venini, era vellet, i era el darrer artesà que confeccionava aquelles postals que s'obrien, com diorames, tan boniques, inefables. Amb ell hi anàvem cada dissabte a comprar-ne, pobre Toni encara li dec deure cèntims.

Passat un temps, Don Jorge va plegar i ens venia tot allò que hi havia per sis-centes mil pessetes que, com és natural, no vàrem trobar, i ho vàrem perdre. Va comprar-ho el "Rei del betum", un personatge de coll blanc, estrany, que semblava una barreja entre descarregador de moll i heroi d'en Folch i Torres. Era un drapaire ric, però amb una nora dolenta com l'aigua de bacallà. Amb l'Antoni hi vàrem anar setmanes i setmanes i no vàrem poder treure'n res. Segurament aquella joia s'ha fet malbé, però jo tenia cromets i el primer quadre va ésser per a ell.

Jo, encara no sé com, sigui pel Cine-Club o per la colla de can Mas, vaig anar a petar amb tots els que anava ell, els Comerón, Ruaix, els Estranys, Bartra, Martínez, Rectoret, Marfà, Quico Soler, (l'home que s'ha fos), en Jordi Capell i en Pep Roy. Ell era com el moderador, el menys esbojarrat, el més seriós, amb aquell somriure ingenu era el que sabia més coses. En Rectoret i en Marfà llegien Kaffka, ell ja el coneixia. Parlàvem de Foix, ell ens el recitava de memòria, tan jove, tan senzill i ho sabia tot.

Un dia em va proposar organitzar una representació, a l'aire lliure, de l'obra d'Elliot, -Assassinat a la Catedral que representaven la colla de l'amic Argenté- el poeta de Badalona, i ja ens tens cercant lloc, que va acabar sent l'atri del Convent de les Caputxines. Llavors va venir la recerca dels diners i ja ens teniu trucant, porta per porta, a tots els rics. Jo començava i deia: -"En Comas i jo" i afegia, no el socialista, que aleshores era qui romania a França, sino l'Antoni, i així anàvem procurant fer dinerons. Férem la representació, i va anar força bé, crec que l'Ajuntament encara ens deu alguna cosa (tots fan igual) i nosaltres, (ara jo sol) ho dec a Badalona.

Després, engrescats, volíem fer Nausica en versió de Carles Riba, el seu enamorat, dirigida per Joan Alavedra que havia estat, fins acabada la guerra, director de l'Institut del Teatre, però el consistori va opinar que no, que seria un acte separatista i ho va prohibir, i mireu que teníem fet un plànol deliciós dibuixat per aquell gran senyor que es deia Joan Pla, el company del senyor Ribas i Bertran, per fer la representació a la platja.

Aquest ajuntament que ens ho va prohibir, i en boca del seu alcalde, va titllar-nos de "el grup pre-polític d'en Terri", (pobre de mí), sols recordo que ell es va enfadar, els altres i jo el vàrem convèncer i tal dia farà un any.

A l'any 1949, i gràcies a ell anàvem a Cantonigròs. Erem vint de tot Catalunya i almenys 4 de Mataró, això vol dir que, a proporció, erem majoria i tot per ell.

Algun vespre de l'estiu, anàvem cap a Argentona a casa del senyor Puig i Cadafalch. Els Marfà i els Rectoret ens hi esperaven.

Nosaltres hi anàvem amb tramvia i després ens retornaven amb cotxe i alguna vegada anàvem a peu, però parlar amb el senyor Puig, i si s'hi afegia el pintor Massot, era tan bonic i alliçonador que valia la pena. Llavors amb les seves nétes, el "Titit" i la "Lita" ens trobàvem a Llafranc.

Sortíem amb en Pep Roy, que ja era ric, i tenia un Citroën dos cavalls, el cotxe més còmode del món. (Si els "dégagé" no veníen) hi arribàvem. Llavors tots els homes, dormíem al "Bordello", (era un nom posat sense mala intenció). Avui em sembla estrany tan bons nois com érem i sobretot ell.

Després, un bon dia, l'amor va trucar a la porta. (Ell que ja havia fet periples poètics per Espanya, amb molta gent de supòsit). El vàren engrescar per a un viatge de fí de curs i ací va aparèixer l'amor en forma de senyoreta Lamarca. Passats uns díes ens vàren venir a veure i aquella dama del Vallès ens va agradar a tots els de casa i als amics, i al cap de poc, i sense fer farons, es vàren casar... i ja ho sabeu, Universitat, llibres, molta feina i tres nenes. Tenia temps per a tot.

Després de casat venia molt a Mataró a visitar la mare, els germans i els amics, a part del "Racó", on venia just i marxava després d'haver fet el tastet de la canya d'en Martínez.

A ell li agradaven les Festes de casa, les Santes, la Fira, totes. Un any li varen encarregar el pregó de la Fira i va evocar la seva fira la del seus anys d'infant, va agradar a tothom menys als de la comercial. -Què voleu que sabés ell de tractors i d'aire condicionat, de caixes fortes i d'electrodomèstics ?.

Ell era de Mataró i els gegants, la Plaça de Santa Anna, l'Esplanada i la Missa de les Santes, al costat dels amics, ho era tot per a ell, les altres coses, les del negoci, per als Roy, per als especialistes. Ell no era d'aquests. Ell sentia com un poeta i plorava com un infant, que, dissortadament, només va arribar fins a cinquanta anys.

Sant, bateig, comiat de solteria que hi havia, ell venia i ho aprofitava per a parlar amb en Llavina, l'Albert, en Manuel Marc o en Pera i amb tots els amics que trovaba hi tenia converses i reia satisfet, era a casa seva, estava amb els seus.

Sempre he pensat que tolerava Barcelona, però que el seu món era: la seva casa de Granollers, l'església de Llerona, el seu sota-escala de la Universitat i Mataró, aquest Mataró farcit de gent que han vingut de fora i l'han fet impersonal. Ell volia les Places, la Riera, les Figueretes, estimava aquesta imatge de fons que és la que va enportar-se'n.

Aquests darrers temps va tenir molts contactes amb Mataró. Periòdicament es veia amb molta gent i va conrear més amistats, es va veure més amb en Fradera, en Jordi Illa, l'Enric Serras, en Jordi González, en Manuel Cuyàs, en Manuel Cusachs i tots els de sempre, aquells del grup Pre-polític i a tots donava aquesta imatge de gran persona. Sense proposar-s'ho esdevenia l'eix de la trobada, sempre era notícia, un nou llibre seu, un pròleg, un article com aquell d'ara fa un any "Què en farem de la ginesta ?" que va motivar que el Corpus retornés on calia. O dels seus dos pròlegs, per a dos

llibres del Premi Iluro, que apuntaven el que ell volia que fossin un dia les seves memòries, senzilles com era ell, sense savieses.

Ara el que voldria saber dir ben dit i que sigui la lloança que voldria fer-li perquè els que no l'han conegut puguin fer-se'n una imatge, és sobre la seva persona, sobre ell.

L'Antoni Comas era: la prudència, la senzillesa, la bondat, l'amistat, l'honestedat. Tenia totes les virtuts plegades que molt de tant en tant es donen en una persona.

Per tot això els seus amics l'enyorarem i el recordarem sempre.

Lluís Terricabres i Molera

ANTONI COMAS, PRIMER A LA DRETA. AMB UN GRUP D'AMICS, PORTANT UN TABERNACLE PER LA SANTA CREU DE MAIG. 1941 (?)

ANTONI COMAS, AMB ELS SEUS PARES, LA SEVA GERMANA I ELS SEUS NEBOTS SABATER COMAS. 1956.

EXCURSIÓ DELS REDACTORS DEL PERIÒDIC "MATARÓ" A SAMALÚS, 1950.
Drets: Ramon Salas, Quico Soler, Mn. Narcís Pagès, Dr. Castellà, August Ribas, Joan Comas, Marià Ferrer, Antoni Comas i Joaquim Bartra. Assegut: Mn. Ramon Garriga, l'Ermità de Samalús.

EXCURSIÓ DELS REDACTORS DEL PERIÒDIC "MATARÓ" A RIELLS DEL MONTSENY. 1951.
Drets: Josep Mach, Quico Soler, Miquel Vila, Joaquim Quadrada, Jaume Llavina, Lluís Guardiola, Lluís Ferrer i Clariana, Manuel Cuyàs, Joan Mas, Ramon Salas, Francesc de P. Enrich i Regàs i Joaquim Llovet. Asseguts: Marià Ribas, Esteve Albert, Marià Ferrer, Josep-Lluís Comeron, Antoni Comas, Albert Pera, Joan Comas, ... i Calvo.

HOMENATGE A JOSEP PUIG I CADAFALCH AL RACÓ, 1955.
Josep Puig i Cadafalch, Lluís Terricabres, Antoni Comas i Jordi Capell.

JOCS FLORALS DE LA FESTA DE PRIMAVERA – MAIG 1956.

ANTONI COMAS EN UN ACTE ACADÈMIC A L'AJUNTAMENT DE MATARÓ. 1965 (?)

ANTONI COMAS EN L'ACTE DE FELICITACIÓ DELS SEUS AMICS DE MATARÓ ARRAN D'HAVER OBTINGUT LA CÀTEDRA DE LLENGUA I LITERATURA CATALANES DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA. 1966.

HOMENATGE A JOSEP PUIG I CADAFALCH — 26 desembre 1967

HOMENATGE A JOSEP PUIG I CADALFACH — 26 desembre 1967

HOMENATGE A JOSEP PUIG I CADAFALCH — 26 desembre 1967

EL BARÓ DE MALDÀ EN LES FESTES DE LES SANTES DE L'ANY 1792.

Com ja és sabut, Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, és l'autor d'una extensa miscel.lània o "calaix de sastre", en la qual hi deixà anotat, al llarg dels anys, tot allò que ocorria a Barcelona i hi escriví els relats dels viatges i estades que féu a diverses poblacions catalanes. Aquest "corpus", en sa major part inèdit és una font inexhaurible per al coneixement dels fets i dels costums de la seva època. El baró de Maldà era un gran observador, captava els trets més sobresortints de la gent que freqüentava, i els descrivia, a vegades, d'una manera no exempta d'humor. Li agradava també anotar, tant a Barcelona com a les localitats a les que viatjava, els costums, les tradicions i els hàbits que hi trobava, les cerimònies litúrgiques, les processons, etc. i no deixava mai de fer constar la seva amistat amb tota classe de personatges, sobre tot de la clerecia, i no poques vegades també del poble baix, amb el qual li plaïa de fer platxeri, ço que li ha valgut darrerament la qualificació d'haver estat el primer escriptor català que connectà amb la realitat del seu país (1). Era també un gastrònom, amb una especial predilecció per la xocolata; tenia una oïda excel.lent i posseïa una bona instrucció musical, com es traslllueix tantes vegades en els relats de les incidències de la seva vida quotidiana. No cal dir que l'estil literari del baró de Maldà és complexe, anàrquic, i que la lectura de la seva producció es fa monòtona, pesada. Però el seu testimoniatge dels fets i de les coses és sempre d'un gran valor històric.

El baró de Maldà visità durant la segona meitat de la divuitena centúria vàries vegades Mataró. No tots els relats que en va fer tenen el mateix valor, però sí que a cap d'ells no hi manquen detalls interessants per al coneixement de la vida i dels costums de la nostra ciutat. Potser el més interessant sigui la narració de l'estada que l'aristòcrata barceloní hi va fer per les festes de les Santes de l'any 1799, que ja fou publicada fa uns anys a Mataró mateix (2). Avui fem la transcripció del resum d'unes jornades que va viure a la nostra població del 27 al 29 de juliol de 1792, amb motiu també de les festes de les nostres santes patrones. Les celebracions litúrgiques a la parroquial, la processó, les capelletes aixecades al carrer de la Mercè i al portal de Barcelona, els saraus, són els temes de més interès per al costumari local.

La transcripció del viatge és treta d'una còpia moderna manuscrita conservada a l'Institut Històric de la Ciutat de Barcelona. Per a millor claredat n'hem regularitzat la puntuació i l'accentuació, i hem seguit també el criteri, corrent de modernitzar l'ortografia, tot respectant alguns mots arcaics i sense assenyalar els barbarismes atès que la finalitat de la transcripció no és de caràcter didàctic.

Joaquim Llovet.

26 DE JULIOL DE 1792. RELACIÓ DEL ROMIATGE A MATARÓ

Trobant-nos en vigília de les glorioses santes màrtirs de Mataró, Juliana i Semproniana, tot era fer discursos si era cosa d'arribar-hi i passar-hi un parell de dies. Los medis hi eren i les facultats també; sols un cert requisit per empendre lo romiatge me faltava: de comunicar-ho al parentiu. Estava un poc perplexo en si o no marxar a l'acabament de la tarda a Badalona, per passar la nit en la torre d'en Peixau i demà molt de matinet a la fresca cap a la ciutat de Mataró. Me n'he resolt, per més que m'inquietava lo magí, encomanant a l'amigo Alda l'arenga a aquells Srs. a demanar de mi. Apariat tot, i el cotxe ab lo parell de mules, a 7 hores, Paulino i jo nos hi hem ficats i cap a Badalona, ab una fresca que'ns recreava; al trotet les mules; de modo que havent eixit a 7 hores i mig quart de Barcelona, a 8 hores tot just havíem acabats de passar lo riu Besòs en sec, pues que lo temps ho és un xiquet massa, coneixent-se bastant, pues que lo sol lo torra a hom com una ametlla. Arribam a can Peixau i la porta quedava tancada, no sabent los masovers que hi arribàs. Isqué per allí la rajolera ab lo llum d'oli a rebre al senyor de can Peixau, luego lo masover, ab lo cuidado de la jove, de la cascadura d'un pit, que ahir li succeí tal desgràcia; li doní la bona nit desitjant-li l'alivio en son mal, i después tenint mon tinter i plumes apariades, he començat esta relació, i veuré què tal eixirà. A 9 hores me vaig flocar una bona escudella de caldo ab sopa, que me'l pujaren de la cuina, sentat sol en cadira, com el pare Rubira, bem ample que estava en taula; luego después se'm donaren un parell d'ous per beure, i que eren del dia, ab tot que'ns trobàvem en la nit. Después dels ous, i trago, per a que s'assentassen millor, se'm serví no sé què tros de palpís o carn rostida; finalment lo Pare Pera isqué a postres, que era una pera de bon cristià que'm fiu molt bon profit, bebent-hi aigua i vi, i vi sol item. Acabat de sopar, per no anar-me'n de promte al llit m'assentí a la vora del balcó per pendre la fresca, que en efecte ne corria alguna, i después me determiní d'anar-me'n al llit, i ab tot de la mudada entera de camisa, calçotets, mitges, etc. aguantí la porra tota la nit, no podent aclucar-hi los ulls, i encara que'ls hagués aclucats, no hauria dormit pues que'l calor m'oprimia un poc i lo Suñer no'm volia fer la visita acostumada. En fí passí la nit ab vigília, però fou de bon passar, pues que los flatos eixien alguns per baix i no per alt. No tenia peresa de llevar-me, i no era una hora ni altra que en camisa i calçotets anava a fer tocar lo rellotge de repetició i m'entretenia ab la capsa, prenent-hi un polvo per no saber què fer.

Ha arribat l'hora a hom de llevar-se, suposat ser 3 hores, sent tal hora acordada des d'ahir nit per arribar a Mataró. Nos hem llevat a 3 hores, ab clara i estrellada nit, i hem eixit, prompte ja lo cotxe, al punt de 4 hores, que començava a clarejar lo dia. L'aurora resplandia ja a la part de llevant precursora del sol; ell mateix nos ha eixit de cara luego de deixats a Mongat a 2 quarts de 5, a 3 quarts. Una fresca corria que era una delícia, i encara que lo sol nos ha continuat de cara, no'ns ha deixat la fresca fins a Mataró, a la qual ciutat, al carrer de les Cases Noves, a la quarta porta, hem desencotxat a 3 quarts de 7 tocats. Tot seguit, una alegria les dones, qual se deixa considerar: la bona àvia Josepha traient forces de flaquesa ab lo bastonet; sa nora Teresa; ses dos filles Madrona i Francesca Albià, diligentes i alegres totes. Jo después de confabulat ab les referides, contemplant-nos l'enramada de

tot lo carrer de les Santes i capella curiosa al davant, ab atxes en los balcons, preparant-se il.luminació en la nit i sarau en la tarda en lo carrer, segons m'ho han dit. Aprompt at tinter, plumes i llibre, he escrit una estona fins a igualar el tema. Me'n só eixit al carrer i cabalment cansonejant un poc ab les casa de la Josepha i alguna veïna, passà a cavall lo Don Joan Anton Paguera, ab altres, qual me digué veient-me enraonar ab dones: ja t'acusaré, ja se ve cosa per riure i nada más. Fiu platxèria ab la dona del mestre de cases del davant de la casa de la Josepha, i demés dones, nomenada Teresa Torras, ab les demés dones que allí havia. Me n'aní carrer avall dret a la Rambla i trobí al tal Paguera, acompanyat que anava del pare Jacint Raset, frare de Sant Jeroni de la Murtra, i un altre frare de Santa Mònica, i tot seguit platxèria un rato al mig del carrer. Me n'entrí a la iglésia dels Escolapis a resar a misenyora Santa Anna, ab la intenció de oir-hi missa, que tardava a eixir a algun de sos altars. Eren dos quarts de deu i me só esperat una bona estona. Al punt de les 10 hores isqué lo pare Francesc, sagristà i organista, a celebrar-la a l'altar major, que vaig oir ab la impertinència d'alguns nois que tenia al davant, a la grada del presbiteri, per lo inquiets, i que mereixien, cert, un parell de mormes, per a que callassen i estiguessen quiets.

Des de la iglésia dels Escolapis, llest de missa, me n'aní dret al portal de la Riera, aturant-me un poc en casa Malé, que s'hi trobaven la Sra. Tereseta Malé ab Teresa, sa estimada mare, i Jaume, l'hereu, germà de Tereseta; allí ab los tres he fet platxèria un rato, no tenint-me gens mi mica olvidat lo nom. Des d'allí me n'aní dret al carrer d'Argentona, a casa d'Ildefons, semoler; el primer que he vist i m'ha saludat per mon nom ha estat l'Agustinet Casals, que anava ab jaleco blanc i camisa, arremangat de braços, pues que és temps d'anar a la fresca. Li he demanat a ont era la secreta, per una diligència menor que algo m'apretava, i m'ha dit lo paratge en l'eixida, o jardinet, a l'esquerra; me só despatxat, i después he fet platxèria ab l'Agustinet. Luego ha comparegut així mateix son germà Joseph Casals i sa mare Rosa, i s'ha continuat la platxèria altra estona, no havent vist per (a)leshores a son pare Ildefons, que naturalment seria a missa.

Jo des d'allí me'n só anat a la parròquia, a la molt solemne festivitat de les Santes, ab igual il.luminació a la que vegí en los tres anys 1788, 89 i 90. En tal punt d'entrat a la iglésia major, s'hi predicava, i l'orador ha estat lo catedràtic del col.legi del bisbe en Barcelona, doctor Jaume Creus, natural de Mataró. Acabat lo sermó, que ha estat a dos quarts de 12, s'ha prosseguit l'ofici en lo prefaci i sanctus, i la música ha estat la composició de l'olim mestre de Torroella, vui dia de Girona, mossèn Domènec Arquimbau, lo mateix ofici que se cantà ahir, 26, en la iglésia col.legiata de Santa Anna en Barcelona. Me só redonit d'algunes devocions, i he oït la missa de les dotze en l'altar de les ànimes. Des de la iglésia, sent ja hora de dinar, per ser cerca de dos quarts d'una, me n'aní per lo carrer de Santa Maria a casa d'estes bones dones. Me só aturat de paso en casa del Sr. sogre de la Sra. Eulàlia Martí, de casa el Valent, i m'ha fet el bon vellet molts agasajos, i m'ha dit havent-li preguntat de la Sra. Laieta, sa jove, que era a dinar en casa de sa senyora mare, per no trobar-se molt bona i tenir a algunes forasteres de Calella. L'he saludat i he prosseguit la via girant a dextris per lo carrer de Barcelona, i al passar no he vist a l'Antonet Mas, i a son pare en sa botiga de drogues d'apotecari; he eixit a la Rambla, i en

lo carrer de les Cases Noves he fet platxèria un rato ab lo Cabot i les Tuxans, estes la Pona Tuxans i sa germana i mare, m'han brindat a seure, i m'he assegut un rato.

Des d'allí a casa de mon allotjament, i luego a dinar per ser cerca de la una. Lo dinar ha estat de sopa, escudella d'arròs, verdura de mongetes, ous i peix en suc, perbullit i fregit, per ser avui divendres. Per postres, una bona pera, de les del bon cristià, que per lo regular són bones. De gana n'hi ha hagut lo suficient, que altrament un hom se tindria d'encomanar a sant Gem, al qual gloriós sant pinten donant pa a un pobre arrodillat a un costat, i a l'altre un àngel ab un covenet de pans que'ls hi presenta. Después d'haver jo dinat, s'hi han posat baix l'entrada, tras del biombo, lo Paulino i en Pau, ab totes les dones de casa, i penso que tampoc s'hauran tingut d'encomanar a Sant Gem per que'ls obrís l'apetit. Jo, evacuada certa dependència faent al meu camp de darrera casa, he continuat l'escriptura. Molt antes los músics feien guerra a les pessetes, amunt i avall del carrer, per arreplegar pisa per lo gasto de la capella de les Santes, i no sé si també s'ha formada llista per extracció d'un parell de pollastres. La tal capella era de tela blanca ab brotets de xiprer i altres fulles i herbatges; una curiosa palla al mig, testos blancs i verds ab manolls d'alfàbrega. A lo menos així m'ho ha paregut; altres flors de varios colors i encarnades, candeleros, fins a finir tota la capella ab un trono i les santes màrtirs Juliana i Semproniana de bulto, pintades ab les insígnies del martiri, corona i palma, que el tot estava d'allò més polidet.

A dos quarts de quatre, ennuvolada un poc l'atmosfera ab alguna poca de negror, començava a oir-se algun tro lluny per ara; veurem si s'oiran més cerca; a fè que si's posava a ploure, pues que ja molt se necessita la pluja, quedaria tota la capella i demés com un bacallà remullat, frustrant-se no menos la professó de les Santes en esta tarda, lo sarau, antes del carrer i sa il.luminació en la nit.

Lo sarau s'ha armat cerca de la capella, ab bancs o cadires a una part i altra de carrer i al de cantonada a la Rambla. La diversió dels xicots ab un cubell plè d'aigua i pomes dintre, tenir-s'hi que capbussar i agafar-les no sé si ab la boca, badoquera de canya o les mans. Ja era bona tabola aquella; valia, cert, un altre pas de l'aigua de sant Magí dels sastres dels Encants; quins asperges d'aigua hi havia a tot arreu, com l'olim bóta sobre de la carrita en Barcelona per regar en temps d'estiu la plaça de Santa Anna. No's veien sinó confusió de caps, braços, cames, cuixes i peus a l'aire, llençats dintre del cubell; prou jovent hi havia d'ambdos sexos, i de gent de més edat contemplant-se als xicots; hi havia rialla a boca plena. Lo sarau era tot jovent de l'art de la mar i poc de l'art de la terra. He vist a la Semproniana Font, a la qual he felicitat les tardes de sa gloriosa santa patrona i de Mataró. He conegut, comboiada que anava ab la Pona Tuxans, sa germana i altres ses amigues, a Gaietana Ramon, donzella d'edat 14 anys, i no maleta, neboda d'un tal Bartolo, perruquer en Barcelona, sota de casa Amigant en los Escudellers.

He caminat des d'allí Rambla amunt i he entrat a casa Maxuach, i he vist a la Sra. Marieta ab una noieta d'alguns mesos, que no estava gaire boneta, per una foguerada o llagues que li havien eixits a la noia pel còs; allí he trobat a l'amigo Anton Bassó, que estava un poc mal d'una cama, qual se la mirava per aplicar-s'hi no sé què

medicament; també hi era sa filla Feliciana ab una criatura de la jove Sra. Caterina. Des d'allí me'n só anat al carrer d'Argentona a fer una visita a casa el Valent, ab un vent tan fort i tempestuós, junt ab les nuvolades espesses i algunes de negres que prometien desori des dels núvols a la terra, de trons, pluja o pedra; rezelant-se tot esto per los grans calors que duren ja alguns dies. Estiguí un rato ab la Sra. Esperança, duenya de casa, sos fills i demés que li feien companyia, no trobant-se molt bona; hi he trobat a l'eixir que se n'hi entrava lo famós cirurgià Don Joseph Capdevila, que ab sa família, part o tota se troba en Caldetes. Passí des d'allí a casa d'en Ildefons Casals, i l'he trobat ab sos tràfecs de casa, i així com los Srs. ab la cota o roba de chambre, ell també com un amo en casa seva a la fresca, ab lo vestit de forner o fideuer, com ho és. He preguntat, veient-lo sol, per sos fills Joseph i Agustí, i m'ha respost que eren a la placeta del costat de la iglésia, a vendre pastes. He anat directe a dita placeta i els he trobat ab dos taules de bescuits, rosquilles ensucrades, mustatxonis i altres golosinas, venent a quants i a quantes tenien ganes de comprar-ne, i força quartos i xavos que recollien lo Joseph i l'Agustí, ab alguna mitja pesseta que correria per la taula o la donarien a les mans dels dos. En l'inter s'acabava de dir lo Rosari en la iglésia, i les dos campanes al passar per el davant ja's veien boques per amunt i contrapès en avall, per tocar-se a temps o a la professó de les Santes.

Lo cel estava prou encapotat, i luego a l'anar-me'n per lo carrer de Santa Maria dret a la rampa empedrada, entre la turba populi, he trobat a l'amigo sagristà del Pi, mossèn Pere Ligonya, qual m'ha dit que havia arribat a Mataró en la vigília de Sant Jaume i que se'n tornava demà a Barcelona, per lo que jo manàs. Li he donat les bones tardes, i sens cansonejar he prosseguit dret a la rampa empedrada, començant a caure gotes. Veient això he pegat corredissa, i dret a l'allotjament a pendre algun glop de xocolata ab pa mig torrat. He començat luego la prossecució de l'escriptura,i en l'inter s'ha posat d'allò bé a ploure, inferint per consegüent no fer-se la lluïda professó de les Santes. Ha parat al cap de poc rato la pluja, que segons veu comuna convindria en l'estació present que fos duradera; per consegüent se és feta la professó, oint-se campanes a l'aire, i luego jo he eixit de casa dret a la Rambla: lo tram, tram, tram, tram, tram, tram, tram, un poc lluny, que a ben segur que la professó ab les timbales davant començava a passar per la Riera azia lo portal de Barcelona, i la campaneta de la capelleta de Sant Sebastià no estava quieta, oint-se lo retitintin, és a dir que se ventava.

Jo empunyant lo bastó i la casaca, jupa i calces bones que vestia d'estiu per honrar als Sres.ciutadans de Mataró, he vist la professó per entre els caps de la gent en la plaça major, cantonada al carrer d'en Pujol, que se tornava per son carrer major a la iglésia major. Me n'hi só entrat i llavores se cantaven los goigs de les glorioses santes màrtirs, ab orgue i demés instruments músics. De estos, de forasters, eren lo famós Figueres, un dels chantres de la Seu; los demés no'ls he reparat bé en la professó. He resat en la capella de Maria Santíssima dels Dolors lo que me faltava, i llest me'n só anat per lo carrer de Santa Maria fins a girar al carrer de Barcelona, i me só aturat en casa del Sr. Esteve Mas, apotecari; l'amo no hi era, sí que lo fadrí en la botiga, nomenat Saldoni; he confabulat un poc ab ell. Al cap de poc rato ha arribat lo Sr. Esteve, i així mateix altre petit rato, anat-me'n de prompte a la Riera, i al costat del portal hi havia una curiosa i prou ben il.luminada capella ab les

dos santes de bulto sobre una peanya, tot allò tela i altres adnexos. Per moure a curiositat hi havia una màquina com esperit de rellotge, que rodava contínuament, havent molta gent d'un i altre sexo allí aturada, i música d'algun violí i viola que tocaven los músics de Mataró alguna contradança o marxa. He trobat a l'amigo Sr. Joaquim Simon, actual col.legial en lo col.legi del bisbe de Barcelona, ab casaca i jupa negra. Hem anat passejant los dos per la Riera, i a l'embocar el carrer d'Argentona, ell ha pres son camí i jo lo meu, dret a can Canals. He trobat a l'Ildefons, Rosa, Joseph i Agustí que sopaven a la fresca; hem fet un rato de platxèria, i en l'inter ha arribat un home ab la guitarra, sens esta, altra guitarra, posant-se-la a trempar lo Joseph Casals, i per lo tant mal trempada. Se coneixia clar que no tenia oïdo, o que era molt novici en lo de trempar i tocar guitarres. Jo l'he posada al punt, i ell i aquell bon home s'han posat a tocar, i jo ab l'Ildefons i Rosa ab l'Agustinet, hem anat Riera avall a agoitar la capelleta i oir la música. Luego d'havernos aturat allí un rato, hem prosseguit Rambla avall, dret al carrer de les Santes a veure la il.luminació i la capella. Que plenitud de gent en lo carrer; molts me saludaven; qui dient-me Sr.Marquès i qui Don Rafel. Allí han comparegut saludant-me pel meu nom, l'Antonet Mas, i jo molt content de veure'l i parlar-li. Luego per entre la turba ha eixit lo capellà Dr. Jaume Colomer, comunitari de la parròquia de Mataró, qual no m'havia gens desconegut de 22 anys atràs, ni jo tampoc a ell. Ab est capellà, altres seculars i altres s'han anyadit, i platxèria va i platxèria ve uns ab altres. Començava a ser tard, pues corrien deu hores; per conseguent, hora de sopar; los he deixat a tots i a totes contemplant-se la capella, i los Casals m'han acompanyat a casa i ells se'n són tornats a la seva.

Mé só posat a sopar, molt lleugeret per consistir ab peixos i verdura, eixint una pera del bon cristià a postres, àlias lo pare Pera. Al davant se començava sarau, i convidades les minyones a ballar per ser cosa de jovent, i en tal exercici los vells i velles no hi entren, pues que a son temps ja han fet lo que los jóvens. Jo escrivia la relació corrent, i ja eren onze hores tocades; tal gust hi trobava en allargar-la, que luego vegí senyalar lo meu rellotge dos quarts de 12 i àdhuc un xiquet més. Vaig plegar i me'n passí a casa del davant una estona per veure la corrent dança, i en efecte aquell jovent d'ambdós sexos serpejava per l'entrada, és dir que corria la contradança, ab los músics de dos o tres violins i una viola, i tocaven prou ajustats. Dita entrada, blanca tota ella, que en això i en los demés quartos i eixides de les cases de Mataró, hi ha gran curiositat en tenir-ho tot blanc com una llet. Adornaven l'entrada algunes cornucòpies doradetes ab sa lluna i llums de sèu, no sé si ab barreja de cera en palmatòries al davant de cada cornucòpia. Jo vaig seure un rato, pues que hi aní sent-hi convidat. Me'n torní a l quart d'una a casa i entonces començava a ploure; me n'aní al llit i deixí lo sarau per los aficionats i aficionades, que n'hi havia més d'una dotzena.

He dormit gallardament, i m'he despertat dia 28 de juliol, los sants Nazari i Cels, envés 6 hores, havent amanescut serè lo dia, com si no hagués plogut. Oïa algunes campanetes tocar; d'estas m'han paregut les dos de Sant Joseph a morts, i a alguna de la parròquia a Matines o a Prima. Me só llevat a 6 hores eixerit com un pèsol; me só enllestit de mes coses, una d'afeitar per ser dissabte, eixint-ne rentada i eixugada la cara i rasurat bé ab navaja, fresc com una rosa. Després lo xocolatet hi ha entrat ab pa que Déu no's do, sens compliments gorja avall, i dret a la panxa, que quasi la tenia com una figa

panxona, pues que les viandes d'ahir divendres per ser de poca substància eren aviat païdes. Vestit conforme, perruca i tot, he eixit de casa i carrer avall o carrer amunt, dret a la Rambla. He cansonejat de paso ab la Semproniana i Rosa Font, sa mare, entrant a casa d'estas, i des d'allí me só anat a la iglésia dels Escolapis a missa de 9 hores o cerca, que tot just havia arribat a l'altar major lo pare sacerdot per celebrar-la; l'he oïda (a Déu gràcies) i llest de rezar a misenyora santa Anna i demés oracions me'n só anat directe al portal de Barcelona i Riera amunt. He fet alto en casa Melé, mitger de teler, ab Teresa i Tereseta sa filla, Sr.Jaume son fill i l'estudiantet que ha arribat poc rato después ab jupa, calces i mitges negres, nomenat Ramon. Ab tots he fet un rato de platxèria, i des d'allí, més amuntet, girant a sinistris, al carrer d'Argentona, en casa de l'amigo Ildefons; hi (he) trobat sol llavores a l'Agustinet, al costat de la porta que oberta com pastera feia polvos, els empaperava per vendre'n per pentinadures de cabelleres,etc., luego. Después isqué son germà Joseph en disposició de treballar los dos de sa feina de farines, per lo que anaven ab armilla blanca i arremangats de camisa sos braços, algo enfarinats. A l'Agustí li he reparat en lo dit petit de la mà un anell de plata; m'ha paregut dels de Montserrat, que'm figuro que son germà li degué a ben segur dur de Montserrat. Han eixit lo bo d'en Ildefons i Rosa i he estat ab tots una estona, anant-me'n des d'allí a la iglésia parroquial, il-luminada com ahir, i lo solemne ofici així mateix, cantant-se en lo punt cru de jo entrat, l'Epístola. Los músics forasters, ja des de la tarda de Santa Anna, han estat lo famós Figueras, chantre de la Seu, mossèn Joseph Valls, organista del Palau, estos vestits de curt negre; Lo Jeronimet Altarriba, músic del Palau per viola; altre de Santa Maria per tocar lo contrabaix, Joseph o lo Pó de la viola de Santa Maria, i no sé quins altres més músics, de cert tots los de la capella de música de Mataró. Ha predicat lo mateix orador d'ahir. Después de la solemnitat de la iglésia ab prou gent que hi havia de esta, cinc o més frares franciscans; un tal pare Ricart, carmelita calçat en Barcelona, son organista a no tocar l'orgue lo pare Mata, que és lo principal, natural de la vila de Tàrrega, i altres i altres forasters més, i barcelonins com jo un d'estos.

Des de la iglésia he fet algun cumplido en casa Guarro, àlias Parroquià, en la Riera, ab les Sres., havent vist antes a Don Fèlix en la capella de Nostra Sra. dels Dolors en la parròquia; allí m'he detingut cosa d'un quart. Des d'allí, Riera avall, al carrer de Barcelona, i al girar-hi m'isqué a no pensar, de la casa de l'apotecari, cantonada a la Riera i carrer de Barcelona, allò que se sol dir com una escopetada, lo mossèn Joseph Marquès, organista de la parròquia de Sant Just i Sant Pastor, un de sos comunitaris. Davant quedava encara parada la capella d'ahir, i al davant hi havia una perspectiva pintada ab cortines de tela bollada. El tal mossèn Joseph Marquès m'acompanyà un tros per lo carrer de Barcelona, ficant-se a casa d'un tal Torras. Jo dos o tres portes més avall, me só aturat a la del Sr. apotecari Esteve Mas, qual no hi era, ni l'Antonet son fill, sí sols la Sra. Josepha. Estiguí allí conversant un petit rato, i me'n só vingut a casa per despatxar lo negoci manducatiu, que estava un poc atrassat. S'ha resat lo Rosari, i después a dinar, qual ocupació a no complir-la hom, no hi ha més que pena de la vida. Lo menjar, com ha estat de peix, ha estat lleugeret bastant.

Después del dinar, i complerta l'obligació azia a Déu, me só entretingut ab lo polvillo i escurar después bé lo nas; luego a fer

platxèria a casa Tuxans ab la Cabot. Una, sa néta, la més gran; no havent vist per (a)leshores a la Pona Tuxans i a sa germana Cristina, la segona después de la gran. Des d'allí, havent-m'hi detingut no sé si mitja hora, me'n só tornat a casa, a la tarea del llibre, i tenint-ne bastant d'escrit, suggerint-me la fantasia tot quant ma vista havia descobert, me'n torní a eixir de casa a les demés platxèries de les cases del Sr. Esteve Mas, apotecari, en lo carrer de Barcelona, trobant-hi a tots los de casa, i he estat allí un rato. Des d'allí me'n só anat, girant a dextris, a la rampa empedrada, directe al carrer de Sant Joan, detenint-me en casa del Bassó, en la qual he trobat a la Sra. Eulàlia, a sa jove Sra. Caterina i a altra que no'm recorda. A fe qui és des d'allí a dos portes a la casa de Francesca Carreras que treballava al coixí ab ses dos filles donzelles, Tuies i Teresseta. Hi ha hagut alguna sangria de bossa per no sé què jaculatòries, Francesca a favor de las dos filles. Havent-hi estat prou, he passat a la casa del costat, que són teixidors; recordant-me d'ara a dos anys d'una joveneta donzella que vegí en la parròquia en la festa de les Santes, qual seia en un banc de la capella fonda, sota de l'orgue; esta donzella és casada ab un jove teixidor, nomenada Josepha Abril, i que és un abril tota ella; és a dir, no gens maleta, ans bé bonica. Son sogre se diu Rafel, i la mare d'esta,Magdalena, bella gent tot, això sí pobrets i alegrets. Alguns forasters passaven per lo carrer; me miraven i allò que se sol dir, tocaven el corn o feien son camí. Per allí hi ha tret lo nas lo doctor Zavall, que és un capellà alt, no tant com Don Fèlix Amat, magistral de Tarragona, sí que poc se'n falta. Des d'allí, adquirida la nova coneixença de la Pona Abril, de son marit, sogre i mare, he anat rampa amunt al carrer de Santa Maria, girant después a altre i eixint-me'n a la Riera, tot dret a casa d'en Ildefons, havent trobat al Joseph Casals que apedaçava no sé si ab aiguacuit una guitarra vella com Matusalem, sens cordes algunes. Sa mare Rosa hi era, però no Ildefons i Agustinet son fill, que se n'havia anat a collir pardals, no sé a on, volent-me'ls regalar, o alguna cadernera per mos fills, per l'afecte que'm porten. M'han fet pendre xocolata, no podent-me resistir a sos desigs, acompanyat ab secalls, i lo xocolata d'allò ben fet. He continuat la platxèria ab la Rosa, que ella mateixa me l'ha volgut servir ab secalls, que eren prou bons, excepto ser un poc secs per ma quasi descaxalada i desdentegada boca; me n'ha donat altres un xiquet més tous i no m'han costat tant de mastegar-los, i coll avall i dret a l'oficina, no de l'Aduana, sí que a la del ventrell. Después me'n só anat a casa i aturant-me antes en la Rambla en casa del Sr.Marià Moner; a ell no l'he vist, sí que a sa muller, Sra. Teresa, i a Feliciana, sa filla, que treballava, no'm recorda, si mitges.

Des d'allí me'n só vingut a mon allotjament, i aprompțat lo llibre i tinter, he escrit un rato de lo que aquí consta, i no en poder de cap notari, per no ser cosa de notaris. Después me'n só anat a la iglésia major a resar a les Santes i oït un tros d'oratori. Il.luminada que quedava tota la iglésia, principalment l'altar major i col.laterals del presbiteri, que pareixia un cel en la terra. Después de l'oratori que han cantat del beato Miquel dels Sants, obra selecta de música del Sr. Josep Duran, mestre del Palau, s'han cantat los goigs de les glorioses santes màrtirs paisanes de Mataró, Juliana i Semproniana, i acabats ab l'Oremus i Amen; bastanta gent ha acudit a la parròquia. Jo después d'allí resat me'n só anat a casa d'en Casals a despedir-me de tots aquells amigos. He fet avisar per l'Agustinet a Vicenç Tarragó i ha comparegut ab jaleco obscur i

en mànega de camisa, per ser temps d'anar hom a la fresca; he estat un rato fent-hi platxèria, i l'Agustí, posada que s'ha hagut la casaca, m'ha acompanyat a casa, i adiós Agustí, fins a més veure, encaixant amb ell. Luego he sopat de viandes quaresmals, oint-se música per haver-hi sarau com ahir en la casa del davant, i també hi havia música en la capella del costat del portal de Barcelona. Lo dia ha estat serè i fresc. En la nit també hi ha hagut sarau en casa d'en Torras. No us penseu del Sr. Ramon Torras, moler, home d'allò ben panxut, sí que d'altre de Mataró, mestre de cases. Brava tabola hi havia allí dintre, i per a que no excedís ajustaven la porta i los demés engegats a fora, per evitar la confusió. Gran calor feia tancada la porta, i oberta una fresca admirable. Lo jovent femení ocupava los bancs i cadires a la paret, i alguns a descuidar-se un poc no se'n duien cap llàntia, o taca d'oli, sí que alguna gota de sèu sobre de la roba pegada a l'esquena. Jo en la nit antes ne vaig rebre sis o set gotes envés los faldons de detràs de la casaca, que me'n féu adonar en lo següent matí lo Paulino, que'n tragué la sèu i quedà la senyal. En fi, havent estat un quart d'hora allí sentat me'n torní a la casa del davant ab Paulino, i dret dalt a ficar-se hom al llit, pues que devíem bastant que matinejar.

Ha arribat lo dia 29 de juliol, diumenge, festa de Santa Marta, per sos passos comptats, i amanescut serè ab fresca, nos hem llevat a dos quarts de 5, sent lo de retorn a Barcelona. Tot seguit llevats i compostos, hem anat a missa. Jo a la iglésia de pares escolapis, i luego n'he pogut oir dos (Déu no m'ho tinga en retret). La demés família ha fet també en això lo que devia, pues que Deus super omnia. Llest, tot seguit a casa a flocar-me la ventosa ab pa de la manera que l'acostumo menjar, és dir, sense crostes per la incomoditat de la falta de queixals i dents, i los que queden no gaire ferms. Después me só mostrat un poc lliberal ab les dones de la casa, d'un parell de durillos. I apariat lo cotxe i esmorzat la família, lo Paulino i jo nos hem ficat al cotxe, dale que és dia; lo cotxero a les mules, quiant-les des de lo pescante i cap a Badalona a dinar a can Peixau, havent sortit de Mataró, uns cinc minuts antes de dos quarts de 8, ab bastanta fresca, ben despejat lo blau de cel, i lo sol que dorava a la terra i argentava les aigües del mar.

1. Antoni Comas, Antologia de la literatura catalana (Barcelona 1981) 219.

2. MVSEU (Mataró 1949), pàgs. 80-81 i (Mataró 1950), pàgs. 82-90.

EL BALL D'EN SERRALLONGA A MATARÓ

El "Ball d'En Serrallonga" és una mostra de la literatura catalana de la Decadència. L'any 1972 Antoni Comas escrigué que era "el text literari més conegut sobre la figura del bandoler" (1). En aquest sentit el present article només pretén difondre un dels aspectes de la literatura popular mataronina del segle XIX, en homenatge a l'insigne mataroní fa poc traspassat.

De tots els bandolers catalans del Barroc, només en Serrallonga va romandre en el record popular. Entorn del seu personatge el poble construí el mite i d'aquesta manera se li dedicaren llegendes, cançons, novel.les i fins i tot el ball del seu nom. Els altres bandolers de l'època, un Antoni Roca o un Perot Rocaguinarda, no tingueren un ressò popular comparable al d'En Serrallonga.

Així doncs el poble idealitzà la persona d'un simple lladre de pas i difongué el mite de l'heroi Serrallonga. El "ball d'En Serrallonga" constituí una peça de teatre de carrer i se suposa el seu origen en una època relativament pròxima a la vida del bandoler (2). Malgrat el nom, no era altre cosa que una representació de teatre popular amb una part dansada o coreogràfica molt senzilla. Fou representat arreu del Principat i al Rosselló i en alguns indrets com Mataró perdurà fins el nostre segle. El ball gaudí d'àmplia difusió i s'en conserven unes quantes versions que es troben als arxius de "L'Obra del Cançoner Popular" i que m'han estat impossibles de consultar (3). Al final d'aquest article presentem el text corresponent a l'any 1856, que era el que s'havia ballat a Mataró al segle passat.

En Serrallonga autèntic i la versió mataronina.

En realitat el seu nom era Joan Sala, nat el 1594 a Viladrau prop del Montseny. Més tard, el 1618 es casà amb la pubilla del Mas Serrallonga, d'on prengué el sobrenom. Causes diverses el portaren al bandolerisme, però la crisi general de l'època fou un factor important. A partir del 1622 canvia d'ofici i esdevingué de 1626 a 1632, el cap de colla més famós del bandolerisme català, fins que fou processat i executat el 1634.

En el procés, Serrallonga explica la causa d'haver-se posat a robar: "fou per què un dia que'm recorda molt bé era en lo mes de març de l'any 1622, estant jo en una casa llaurant, davant d'ella arriba ahont jo era Miquel Pandís, àlias Ganyada de Rupit, ja mort, i em digué que havia robades unes capes ..." (4). Curiosament aquest personatge sortirà a la versió mataronina del Ball.

Per tal de fer-nos una idea del seu retrat físic, un testimoni que declara en el procés diu d'En Serrallonga: "era home alt i moreno, sense pèl de barba y ab mostatxo molt prim. Solia portar ropilla y barret y capa vermella o blanca".

En Serrallonga era presumit en el vestir i els darrers temps portava barretina. De cap manera podem pensar en un Serrallonga tal com el pintaren els romàntics com Victor Balaguer (plomes de colors al barret, roba amb brodats, sabates enlloc d'espardenyes, etc...).

Els darrers temps l'acompanyava Joana Massissa, raptada pel bandoler i que també formaria part del mite. Pel que fa al seu retrat un altre testimoni diu que el veié amb "una capa de pastor roia ab un

xombrero de home al cap y al costat viu que portare una xispa y de l'altre part una daga y aportava unes faldilles blaveschas fins a mija cama ..." (5).

Dels altres components de la quadrilla alguns es corresponen amb la versió mataronina del Ball com és el cas del Fadrí de Sau, l'hereu Su Roca (Gaspar Sobreroca), Jaume Giral (o Girant), Miquel Ganyada, Llarc de l'Escirol (lo roig de l'Esquirol). Certament no són els únics, però d'aquests se sap del cert la seva existència gràcies al procés judicial que s'ha conservat.

La versió mataronina del 1856 conserva acuradament el fet històric, en comparació amb altres versions que el desfiguren totalment. Joan Amades (6) ens diu que la variant mataronina del Ball és de les que s'acosten més al Serrallonga llegendari. Molts personatges es corresponen amb la realitat i d'altres eren bandolers d'altres quadrilles de l'època com és el cas d'En Tallaferro.

Ademés, el Ball s'acaba de forma senzilla i sense cap necessitat d'intervenció de personatges foranis al Ball, com passa en altres versions on al final apareixen els mossos d'esquadra.

No sabem ni com ni quan s'originà el Ball a Mataró, però segurament és força anterior al text que presentem. Tampoc sabem si En Serrallonga arribà alguna vegada a Mataró. Ara bé, pel març de 1626 el governador General de Catalunya, Aleix de Marimon, feu perseguir bandolers pel Vallès, Vic i la Marina (7). La qual cosa fa suposar l'existència del bandolerisme a les nostres contrades.

Hi ha un darrer fet a esmentar, el text del Ball sembla presentar un Serrallonga que era un cap visible dels <u>nyerros</u>. La lluita política entre <u>nyerros</u> i <u>cadells</u> és molt difícil d'esbrinar. Ara bé, en el procés d'En Serrallonga no s'esmenta cap implicació política.

Segons Reglà, els <u>nyerros</u>, entre els quals En Serrallonga no més és esmentat com a simpatitzant, representaven el món de la muntanya amb una actitud filo-francesa (unió de Catalunya amb França) i una tendència feudalitzant. Els <u>cadells</u>, en canvi, suposaven una afirmació del poder monàrquic i a la vegada una elevada hispano-filia. Amb tot això podem entendre millor l'acabament de la versió mataronina, quan el confident anuncia a En Serrallonga que es troba davant d'un hispanòfil, i que val més que marxi de Mataró. Evidentment aquesta no és l'única explicació possible, però sí la més versemblant.

<u>El Ball d'En Serrallonga representat a Mataró</u>.

El Ball d'En Serrallonga és un bon exemple d'un text dramàtic rudimentari propi d'una època entre la Decadència i la Renaixença.

Ja hem dit que podia originar-se en una època propera a la mort d'En Serrallonga encara que de vegades sembla que hi hagi influències de la comèdia castellana i per això es pot pensar que fou escrit posteriorment.

La versió que presentem és la corresponent a l'any 1856 i que es troba a la Biblioteca Popular de la "Caixa d'Estalvis Laietana" a Mataró en un quadern manuscrit amb el títol "(Cuaderno del Baile de D. Jn. de Sarrallonga. Perteneciente a D. Sarrallonga. Mataró, 14 de Marzo de 1856 (Imprenta de José Abadal)". Les paraules que es troben entre parèntesi corresponen als titulars del quadern amb lletra d'impremta i els altres són escrits a mà.

L'estructura del Ball és molt senzilla i consisteix en la presentació dels bandolers davant d'En Serrallonga per tal de formar part de la seva quadrilla.

"Els actors es divideixen en dues fileres encarades i En Serrallonga, Joana i fill al cap. Els bandolers es col.loquen al cap de la filera alternativament, seguint l'ordre en què han de parlar de manera que el primer que parla és el que ocupa el mateix lloc del rengle esquerre; quan han d'entrar en escena es desplacen del seu lloc passant per darrera de la respectiva renglera i recorrent aquesta de dalt a baix per tal de situar-se en l'espai que deixen lliure les dues fileres encarades.

En abandonar el seu lloc engeguen un tret enlaire, entren en l'espai lliure per a dialogar i un cop llestos es posen al final de la renglera". Aquesta és l'explicació que Joan Amades ofereix en el Costumari Català. (8)

En el moment de presentar-se feien uns passos mentre un flabiolaire entonava el toc del Ball. Aquí es presenta la tonada que Joan Amades inclogué al Costumari, i també la que crec més verdadera, obtinguda a partir dels pescadors que encara recorden el Ball. A més a més, el flabiol s'acompanyava amb aquesta lletra: "Tre, tri, tre, el Ball d'En Serrallonga; Tre, tri, tre, el Ball de la Mercè". Ningú no m'ha sabut dir que significava això del Ball de la Mercè, suposo que deuria interessar que rimés.

El Ball sortia principalment per Carnestoltes. Joan Amades diu que l'any 1930 sortí per les Santes, si bé això no s'ha pogut verificar enlloc.

A part del text del 1856, regirant una mica la premsa mataronina, el dia 14 de febrer de 1864 a la "Revista Mataronesa" es fa esment d'uns trabucaires que van sortir el diumenge i dimarts de Carnaval a la cercavila. Suposo que es refereix a la comparsa d'En Serrallonga.

Hi ha uns buits considerables i crec que potser no sortí el Ball alguns anys del segle passat, però també suposo que a la premsa no es reflectia en realitat tot allò que passava en unes festes tan profanes com el Carnestoltes mataroní.

També sortí l'any 1883, tal com diu "El Mataronés" del dia 11 de febrer. Al "Diario de Mataró y su comarca" dels dies 8, 25 i 26 de febrer de 1897 trobem que torna a sortir el Ball d'En Serrallonga. No sols sortí la comparsa de bandolers sino que a més a més es forma al Col.legi de Sta. Anna una comparsa de quitxalla que pren part a la representació d'un Ball d'En Serrallonga infantil. Fins ara no se n'ha pogut esbrinar res més però sembla ser que la difusió del Ball havia de ser molt elevada. No sortia només pels dies de dijous gras, diumenge i dimarts de Carnestoltes, sinó que també sortia els diumenges anteriors, el de comares i compares al

matí i a la tarda. El Ball sortia en cercavila pels carrers de la ciutat i s'interpretava tot sencer a algunes places com la de Sta. Anna, davant de l'Ajuntament i algunes cases notables de la ciutat.

El Ball d'En Serrallonga resorgí pel Carnestoltes de l'any 1923 tal com esmenta el periòdic "Mataró i la Comarca" dels dies 3, 7 i 17 de febrer. Allà s'afegeix que "feia molts anys que no s'havia representat a la nostra i que era format per una colla de pescadors". El text de l'any 1923 ja és una mica diferent de la versió que es presenta aquí i serà material per a un proper article.

Ens resten moltes preguntes per resoldre: Quin és l'origen exacte del Ball? Qui formava la quadrilla al segle passat? Qui interpretava la tonada amb flabiol i quina era exactament? Quina era la indumentària del Ball? Com s'organitzava i es finançava?

Aquí s'ha intentat exposar una de les comparses populars que més distingiren les festes mataronines, ara cal que també poguem recuperar dades d'altres balls com el de Gitanes, de les Morratxes, de l'Espolsada i el de Bastons, que foren una mostra de la cultura popular mataronina de finals de segle passat.

Pere M. Ibern i Regàs.

NOTES

1) M. de Riquer - A. COMAS, "Història de la Literatura Catalana" Volum 4, pàgina 314

2) REGLÀ, Joan i FUSTER, Joan. "Joan Serrallonga, vida i mite". Ed. Aedos. Barcelona 1961.

3) Els arxius de "L'obra del Cançoner Popular" contenen una vastíssima informació referent a la música i la cultura popular de la nostra nació. La guerra civil impedí la seva difusió i ara sembla que es troben en algun país estranger. Dins d'aquest arxiu es troba una "Memòria de la missió de recerca de música instrumental al Maresme i al Vallès" feta per Joan Tomàs. Desitgem que tot aquest material pugui ser consultat ben aviat a casa nostra.

4) REGLÀ, op.cit. p.71

5) REGLÀ, op.cit. p.73
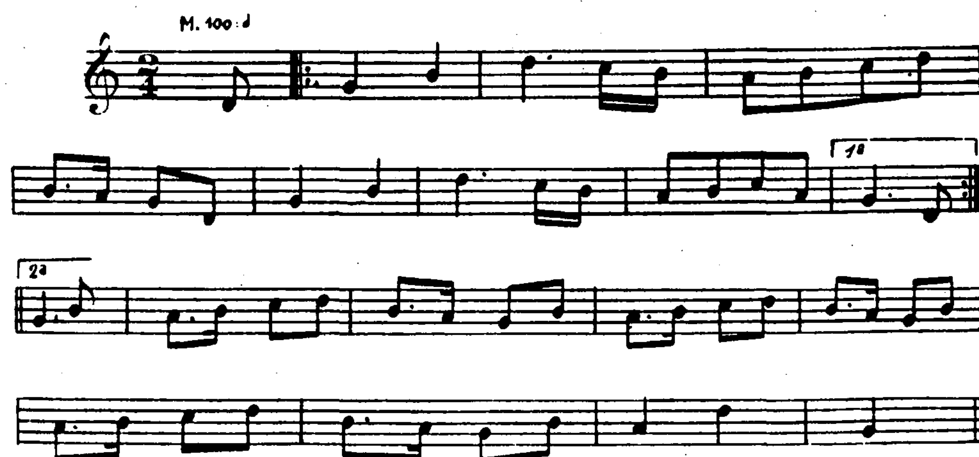
6) AMADES, Joan. "Costumari Català". Ed.Salvat. Volum II. p.391

7) Arxiu de la Corona d'Aragó. Reg.5523. fol.50

8) AMADES, Joan. op.cit. p.390

EL BALL D'EN SERRALLONGA, AL CARRER DE SANT FELICIÀ — MATARÓ, 1923

MELODIA DEL BALL D'EN SERRALLONGA DE MATARÓ. TRANSCRIPCIÓ MUSICAL DEL MESTRE J. TOMÀS, RECOLLIDA PER JOAN AMADES EN EL SEU *"COSTUMARI CATALÀ"*, vol. IV, p. 633, editat per Salvat.

CUADERNO DEL BAILE DE D. Jn. DE SARRALLONGA PERTENECIENTE A D. SARRALLONGA. MATARÓ 14 de Marzo de 1856. IMPRENTA DE JOSÉ ABADAL.

Hijo

1º Seños y Señoras aquesta tarde se fá un ball am molta honra y cortesia, Sarrallonga nes al cap la Juana nes la guia la Juan nes la Mara la Mullé del Capità an pusad la ma á la Armas, la terra fá tremulá

2º Juana

Ea fadrins cuarsa ha que estich Malain vostras cartas, en sentiu los somatens y us mireu als uns amb als altres, nan harribad los Cadells y saquexan nostras Casas, Guerra cuantra ells á las harmas.

3º Sarrallonga

Tots sou balerosus fadrins fills de una familia honrada aqui riba en Sarrallonga y en tota sa camarada. Y ara us buy di fadrins una par de lo que pasa al Gubernadó de Vich, ma nan Viad una carta, dien que lientregui la X én las armas y la Montaña, pero us prometu fadrins prime murirć que ferne senblan ti saña

4º Sarrallonga de Vos Guard. Yo soc al fadri de Sau, fill de un tal Juan Pineda als meus Pares sempre en diuen que cuantra als nobles fasi guerra yo sempre y cregud al meus Pares y seguiré las sebas lleis asta que de Barcelona agem destronad al Virrey. (á Serr despres á Juana)

Y Vos Juana grasiosa quin am pleyu an donareu.

5º Sarrall.ª D.Guad.

Yo soch al Vigoti negra natural de Puchserdá als Cadells man tred de Casa y cuantra ells buy palayá, y ara vinc á la vostra compañia á beure sin poden recultá.

6º Sª D. Gd.

Yo soch an Pera Gall Capità de molta xen ay varem teñi un foc á dal de tagamanén que varem á ve de retirá perque y abia molta xen. (á Slla.)

A vos ni á la compañia nos nasesitu parré, que pals miñons que yo portu an fax cunexe molbé (Juana) Y vos Juana sou balenta y sou dona de gran guerra entre yó vos y en Sarrallonga farem tremulá la terra.

7º Sarrallonga de Vos Guard

Yo soch al patid Curned que vinch al cor de li Vern y desichu palayá cuantra aquella mala xen, antes de surti de casa ni furmád un xuramént que á casa no turnaria fins que fos libra la xen (Slla) Al Gubernadó de Vustalrrich ascultcn ve lo que us dich que

perenri á guardarse y que es dexi de en vulics que si tracte de gafarme ó de ferme perseguí ab un cop de Carrabina murirà sense patí.

8º S.D.G.

Serrallonga y sabud quen biu estab Muyà quen buscabu la trebid nom debiu cunfiá (Slla) Aparex si esteu en dupte si soc la trebid o no al Gubernadó de Vich us en sabrá da roó que de mi te dugas faridas y xuro matarlo yó,

9º S.D.G.

Yo soch lamascarad home de una vida hunrada, la primera funsió va se en el Vach de Coll. se cabra y allí la tropa dinaba un tiru als vaix tirá vax pendre ve la puntaria y vaix matarna al Capitá.

10º S.D.V.G.

Yo soch al valen tringuela natural de Tarraguella la prime funsió va se en el Poble de lladó va veni al Gubernado que tan sols a mi buscaba am baix de fensarme de ell li vax duna una puñalada (Slla) Sarrallonga yo us prumetu no mirarme la Juana que no mes vinch aqui par palayá cuantra aquella vil canaya.

11º S.D.V.d

Yo soc la reu su Roca natural de Tabarted los deutes man tred de casa y agud de fuxí de fred entre en vucads y notaris tots los vens me gastad, y ara ving á trubarvos que nes tig deses parad.

12º S. de Vd.

Yo so en Jauma Jiral natural de Fulgarolas la primera funció la baix fé á prop de Bañolas, ab las tropas del Birrey que desunraban las donas, allí en bax á ranca puñal defensan dugas miñonas se baran á brasá en mí beyén la acsió tan bona, y aquells malaids cadells man baran dú prés a Girona.

13º S.D. Vd.

Taya ferro anomenád ome de gran èsparid pux que sempre som estad molt valerós y átrebid, Vaix se prés á Puixserdá entre al Xutxe y al Fiscál, man varan sentensiá á la pena Capital, yó vaix espará á la nid, para fermen fuxitiu y con varan ána al niu lo usell ya bia fuxid, sen ta xis Sarallonga, yo us prumetu que si algun dia en pranian cap dels nostrus miñons, tayaría am ba questa llima, la rexes de las Prasons.

14º S.D. Vd.

Yo soc en Miquel Gañada, fill natural de Madlleu ál Birrey de Barcelona ma agafad á San Tandreu, (Sarrallonga) Sarrallonga non ting tanta com axó que am ba questa clau que portu en bax fuxí de la Presó,

15º Yo soc la areu de Lisern natural de la plana de Vich, de una xen mol hunrrada, y als meus Paras son mol rics, ya afaburexen

als pobres quels donan supá y durmi, beyén, la nostra Riquesa, manan ambiad á busca dien que agafi las armas y cuantra de Vos palaya yo als y afed de resposta que no era aqued al meu inten, que primé muriria que defensa samblante xen.

16º S.D. Bd.

Yo soc un Pobre estudian, que en so baxad de la Ball da Arán, en sed añs que soc anad Estudi no so prés, sino aquestos sams.

17º Sarallonllonga de Vos Guard.

Yo soc la Areu casa March, fill natural del Ballés ni Banud dugas Ysendas, quen so tred mols dinen, per pugue palaya, per fé guerra cuantra al Rey tod lo de Casa esbendrá

18º Sª D. V.d.

Yo soc fill natural de Aulod, man bulian agafá, y aquí aus bing á truba per pudeme defensá.

19º Sª D. V.d.

De la Casa que soc fill, yo ya als malayexu á tods, no buy trabayá més, ni tampoc purtarne esclops, perque al dia que non trabayu man cridan Gansu las Hombras, y axís tan bal quen fasi, suldad den Sarrallonga. Sarrallonga de Vos Guard. A qui ving desesparad, soc fill de la Guillería, y us bania á damaná sin boleu á la compañia.

20º Sª de V.d.

Yo soch natural de Ripoll, y era la Alcalde al meu Pare, al Gubernadó de Vich, li anbiad una carta, dien que toqué á somaten, contra de Vos, la Juana, y tota la vostra xen, dienli queran uns lladres, y al meu Pare acuntestad, que eru una xen hunrrada y al Señó Gubernadó, veyen la cuntestasió del Pare, á fed bení 100 suldads y la bida li han quitada, peró antes de morí, man garragad que us vingués á trobá, y que us espliqués tod lo que pasa, que la noblesa de España, á tractad de esdavisarna, pero guerra cuantra ells, aquells malaids Cadells, que no faltarán dines ni armas.

21º Sª de Vd.

Yo soch fill natural de Alpens, de una casa ánomenada, com es a casa en Grayells, que molta xen y sap, perque allí fan caritad, a tods als Pobres que y pasan, un dia man vadí la Areu, que mananes á las Armas, á defensarne el Birrey, que el Seño Badlle ú manabe, yo li baix fé de cuntesta que ell amí nom gubernaba, aluegu y am ba dí, que nos fiaba de mí, que man anes de casa, man baix sense dines, no mes que polbora y armas per fe foch cuantra als Cadells, guerra sempre cuantra ells aquella xen tan infame, ya som al añ 1205 que comansem la campaña contu que triunfarem contra aquella vil canaya.

22º Sª de Vd.

Yo soch al Llarc de lescirol, mol afactad á las armas y bania aqui trubaus sin boleu per camarada, aquells malaids cadells

manan mor dugas xarmanas la una tenia 20 añs, quera la que mes astimaba y yo y agud de fuxí que mi agud de vale de mas camas y aqui aus ving atrubá que cuantra ells vuy revenxarme.

23º Sª de Vd.

Yo soch fill de Vila Gran de un Ostal que ya la Plasa un dia varen veni als de Madlleu ab las armas, á Madlleu tots son Cadells y fan guerra cuantra nosaltres, y allí al Gefe quels Gubernaba arraan am bal Para ba declara al seu inten del modu que ell pensaba quens unisim tods plagads tan paysans com als suldads que la Fransa amanasaba, y que ánesim a trubá al Rey quens formes una noba lley y al Tribunal sigui ygual y la Justisia leal que es lo que conbé á la España y si algunaltre nasió tracte de ella burlarse, unirse Pobres y Rics ab las armas á las mans y cridan com a xarmans un gran crid de Viva España.

24º Confiden.

Sarrallonga retiremos que anaqui nos tem be nó ó sino ans plantaran la grapa pals carrers de Mataró.

25º Altanadell

Sarrallonga de Vos Guard

Yo soch la reu Astanadell natural de San Saloni la primera funció ya am baix batre am bal Dimoni li bax rompre las bañas ab un cop de salpasé y aquí portu la Reliquia paldia quem casaré. Malayad sigan las bañas que may aguere did que vinges á la compañia un ome tan divertid.

Resposta den Sarrallonga

Fadri de Sau

Pux qued miru tan balen, pods benir ab nusaltres que tu an saras al meu tinen.

Vigoti negra

Si eds al Vigoti negra y cuantra ells vols palayá pudrás venir ab nusaltres que alguns an pudras matá.

Pera Gall

Yo crech que ab la meba capa palayen mol malament.

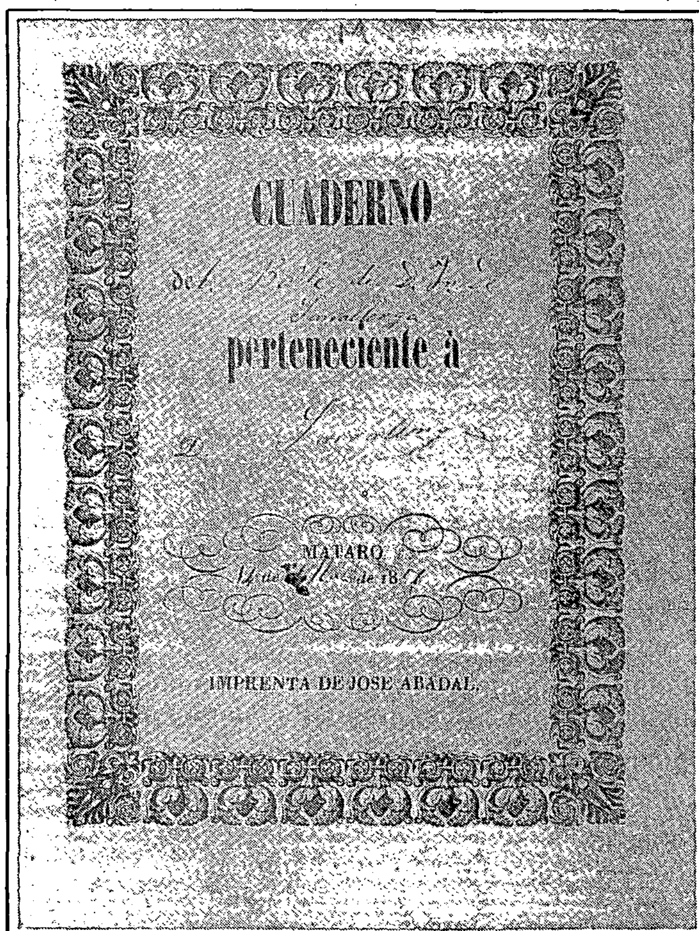
Partid Curnet

Estas mol per palayá ten conta lo que yo ed dig veyas que not posi la grapa á sobra al Gubernadó de Ustal Rich.

Atrebid de muyá

Es vritas que y vax ese dos voltas ab buna ma també pudria mol ben ese que tu fosis la Atrebid.

Ammascarad.

CUADERNO

de [illegible]

perteneciente à

[illegible]

MATARÓ

14 de [illegible] de 18[illegible]

IMPRENTA DE JOSE ABADAL.

PORTADA DEL MANUSCRIT DEL BALL D'EN SERRALLONGA MATARONÍ, DE L'ANY 1856, CONSERVAT A LA BIBLIOTECA POPULAR DE LA CAIXA D'ESTALVIS LAIETANA.

FRAGMENT CORRESPONENT A LA RESPOSTA D'EN SERRALLONGA A L'ESTUDIANT.

Estudiant

Si en [illegible] anys que has estudiat no has apres [illegible] aquestos [illegible] vindrás ab ma companyia que n'seràs el mes [illegible]

Antoni casa Llarc.

Si tu eds la antoni casa llarg y portas tan de dinés, podés venir ab nosaltres, que com tu, no ni à cap mes,

Gabriel de [illegible]

Si [illegible] te vols defensa dels que [illegible] agafa vina ab nosaltres que contra [illegible] [illegible]

Canso a las [illegible]

Som los fill de la [illegible] ab nosaltres [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] al [illegible] [illegible]...

Sen tu tan bon tiradó pods vení ab nusaltres que en serás Sargentu majó.

Balen Tringuela

Tu eds al Balén Tringuela y an bas tan ben presumid ten conta la Juana que nod faso cap alerid.

La Areu su Roca

Nod desesperis en cara, vine que yo ad dunaré un consey, pods vení ab ma compañia que si prosparem algun dia allí an trobarás al Ramey.

Jaume Jiral

Si tu eds en Jame Jiral y fas acsions tan bonas pods venir ab nusaltres que tes timaran las donas .

Taya ferro

Si es axis com tu dius tan balen y atrebid pudras venir ab nusaltres quen seras al meu amig.

Miquel Gañada

Calla Miquel que tens culpa.

Areu de Lisern

Si tu eds la Areu de Lisern y am nusaltres vols tan be yo com la Juana ad pandrem de vona gana y nod daxarem patí.

Estudian

Si en sed añs que bas astudi nods apres sino aquestus sams vindrás ab ma cumpañia quen seras al mes burrical.

Areu de casa Marc

Si tu eds la areu casa Marc, y portas tan de dinés, pods venir ab nusaltres, que com tu, no ni á cap mes.

Natural de Aulod

Si agas te vols dafansá dels que bolan agafá vina ab nusaltres que contu quels custará.

Gansu á las Ombras

Sen vos fill de la Guillaría ab nusaltres dons baníu quen sereu al nostru guía.

Resposta de la Juana

Natural de Ripoll

Venin tan desesparat no buy quen siguis suldad per rebanxarne al teu Para tan faré aufisial que es al quete quen faltaba.

Grayell de Alpens

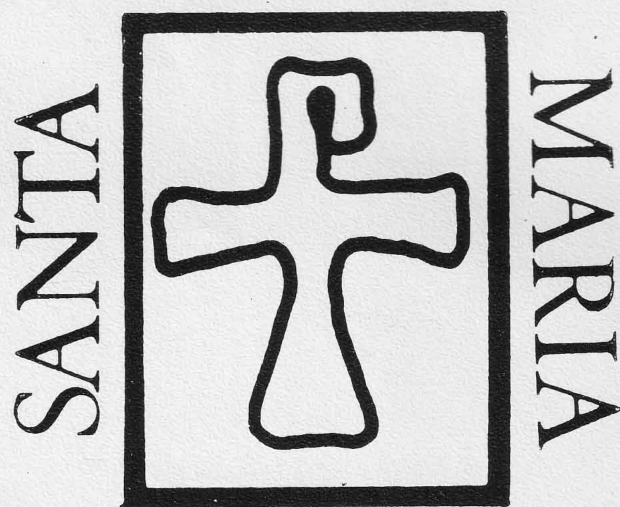
Si eds al Grayell fill de Alpens portas pólvora y arma y am bells tractas de palayá pods venir ab nusaltres que nod faltará manxà y sarás al meu camarada

Llarch de les Cirol

Si maltractan las donas aquells malaids soldads muriran tods com pullastras que tods viuen engañads perque la nublesa de España necesita molta xen, val mes un suldad dels narrus que 25 dels cadells.

Pere M. Ibern i Regàs.

Nota: És d'agraïr la col.laboració de la Biblioteca Popular de la Caixa d' Estalvis Laietana de Mataró.

MUSEU
ARXIU
SANTA
MARIA
MATARÓ